

A japán onomatopoeiák - jellemzőik és fordításuk

Jelige: Csillagvirág

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	4. oldal
II.	Onomatopoeiák, azaz a hangutánzó és hangfestő szavakról általánosságban	5. oldal
	1. Definíció és általános jellemzés	
	2. Történeti áttekintés és az onomatopoeízis rövid története	6. oldal
III.	A japán onomatopoeiák	7. oldal
	1. A japán hangutánzó és hangfestő szavak morfológiája	
	A. Magánhangzó szimbolika a japán nyelvben	
	B. Mássalhangzó szimbolika a japán nyelvben	8. oldal
	C. A japán hangutánzó és hangfestő szavak morfológiája	9. oldal
	2. A japán hangutánzó és hangfestő szavak szófaji áttekintése	10. oldal
	3. A japán onomatopoeiák írásmódja és szerepük az oktatásban	11. oldal
IV.	A hangutánzó-hangfestő szavak és a műfordítás, illetve a fordítás problematikája	14. oldal
	1. A műfordítás rövid története	
	2. A fordítás és más tudományterületek kapcsolata	15. oldal
	A. A fordításelmélet és szociolingvisztika kapcsolata	
	B. A fordításelmélet és pszicholingvisztika kapcsolata	
	C. A fordítási folyamatot leíró modellek	17. oldal
	D. Saját fordítási technikám lépései	18. oldal
	3. Nyelvi ekvivalencia	19. oldal
	4. Nyelvi reáliák	20. oldal
	A. A reáliákról általánosságban	
	B. Japán specifikus reáliák	22. oldal
	5. A leggyakoribb fordítási műveletek: explicitáció, implicitáció, aszimmetria hipotézisek	23. oldal
	A. Explicitáció	
	B. Implicitáció	24. oldal
	C. Aszimmetria hipotézis	25. oldal

6.	A szövegtípusok szerepe és fontossága a fordításban	25. oldal
	A. Tartalomközpontú szöveg és fordítása	26. oldal
	B. Formaközpontú szöveg és fordítása	
	C. Felhívásközpontú szöveg és fordítása	27. oldal
	D. Audio-mediális szöveg és fordítása	
7.	Szakirodalom alapján tett megfigyeléseim a fordítás során	
	A. Tankönyvi 1. párbeszéd	29. oldal
	B. Tankönyvi 2. párbeszéd	32. oldal
	C. Dalszöveg	34. oldal
	D. Reklámok	36. oldal
	E. Novella	
V.	Összegzés	37. oldal
VI.	Bibliográfia	40. oldal
VII.	Melléklet	42. oldal
	1. sz. melléklet	43. oldal
	2. sz. melléklet	52. oldal
	3. sz. melléklet	53. oldal
	4. sz. melléklet	44. oldal
	5. sz. melléklet	58. oldal
	6. sz. melléklet	59. oldal
	7. sz. melléklet	60. oldal
	8. sz. melléklet	61. oldal

I. Bevezetés

Dolgozatom témája a hangfestő és hangutánzó szavak, összefoglaló nevükön: onomatopoeiák. Minden nyelv rendelkezik onomatopoeiákkal, azonban számuk nyelvenként eltérő, csakúgy, mint használati gyakoriságuk és használati módjuk. A magyar nyelv és általában véve az ázsiai nyelvek – így a japán is - igen gazdagok ebben a tekintetben.

A japán nyelv egy olyan szerteágazó és nagy terjedelmű részéről beszélünk, ami a japán élet minden aspektusát áthatja, és gyakorta alkalmazzák is ezeket a kifejezéseket nyelvük előbbé tételére. Tehát a nem japán anyanyelvűeknek kihívást jelent elsajátításuk, és a fordítások során is nehézséget jelentenek.

Célkitűzésem többszintű és összetett. Egyfelől, hogy összegyűjtsek és lefordítsak egy viszonylag nagyobb mennyiségű onomatopoeiát, és figyeljem meg, mik okoznak nehézséget fordításukkor, illetve mik azok a szempontok, amikre ilyenkor oda kell figyelni. Tágabb értelemben pedig az, hogy miként is célszerű ez esetben eljárni, hiszen a fordítási folyamat nagyrészt univerzális, csak a szöveg lehet speciális.

Feladatom másik részeként az onomatopoeiákat, mint nyelvi csoportot vizsgálom meg. Tapasztalataim szerint gyakran hiányosak az ismereteink a hangutánzó és hangfestő szavakat illetően, ezért érdemes nyelvtani szempontból is megvizsgálni őket.

Hipotéziseim közé tartozik, hogy feltételeztem, ha jobban ismerjük a japán onomatopoeiák szerkezetét, az megkönnyíti a fordítói munkát. Továbbá feltételeztem azt is, hogy mint minden eltérő típusú szövegnél, így az onomatopoeiákat tartalmazó különféle típusú szövegeket is más és más módon kell visszaadni a célnyelven. Nem professzionális fordítóként azonban magával a fordítási szabályokkal csak vajmi kevésbé vagyok tisztában, így feltételeztem, hogy ha megismerjük alapszinten ezeket a szabályokat, szempontokat, esetleg módszereket, akkor az nemcsak a munkánkat könnyíti meg, hanem fordítói munkánk színvonalát is növeli. Azt, hogy ezen ismeretek vajon emelték-e munkám színvonalát, vagy sem, nem tisztom eldönteni. Viszont mindenképpen azt találtam, hogy könnyebbé tett számomra akkor, mikor el kellett döntenem, hogy érdemes-e belefordítani az adott kifejezést a szövegbe, vagy sem; ha igen, akkor pedig mennyire rugaszkodhatok el az eredeti jelentéstől.

A fordításhoz forrásanyag gyanánt szótárakat és kifejezetten nyelvtanulók számára összeállított, onomatopoeia tanulásra szánt, speciális könyveket vettem alapul. A különböző

szövegtípusok összehasonlítására egy kortárs novellát, egy kortárs sláger dalszövegét, és egy az interneten talált reklámot, illetve ugyanonnan származó termékek feliratait használtam fel.

Szakirodalomként elsősorban a magyar és japán nyelvészet néhány nagy képviselőjének, és a téma szakavatott ismerőinek munkáit vettem alapul, mint például - a teljesség igénye nélkül - Bárczi Gusztáv, Székács Anna, Hamano Soko, Inosze Hiroko. A fordítási technika vizsgálatakor pedig legnagyobb mértékben, a fordításelmélet egyik nagy hazai képviselőjére, Klaudy Kingára hagyatkoztam.

A következő fejezetekben sorra veszem az onomatopoeiák fogalmát, rendszerüket a japán nyelvben, majd áttérek a fordításelméletre és saját tapasztalataimra.

Munkám, reményeim szerint, kellő betekintést nyújt az onomatopoeiák világába, és kis segítséget nyújt a két nyelv beszélőinek egymás kölcsönös megértésében, és a japán nyelvet elsajátítani vágyók számára a tanulásban.

II. Onomatopoeiák, azaz a hangutánzó és hangfestő szavakról általánosságban

1. Definíció és általános jellemzés

Minden nyelvben vannak hangutánzó és hangfestő szavak, de szerepük és mennyiségük nyelvenként eltérő. Különösen sok ilyen típusú szót tartalmaz a japán, koreai, kínai és magyar nyelv.

A hangutánzó és hangfestő szavaknak, vagy összefoglaló nevükön az onomatopoetikus szavaknak, vagy onomatopoeiáknak, többféle definíciója létezik. Bárczi Gusztáv szerint a hangutánzó szavak valamely természeti hangot utánoznak nyelvbéli hangsorral. A hangalak és a jelentés szoros kapcsolatban van egymással. A hangfestő szavak pedig nyelvi hangsorral nem természeti hangokat, hanem mozgást vagy állapotot utánoznak.

Mindkét csoport a kifejező szavak csoportjába tartozik. Egy részük már az ősi szókincsben jelen volt, legtöbbjük azonban belső keletkezésű szó, azaz a szótő és a hangalak nem a nyelvben eredetileg is jelen levő szó, hanem teljesen új alkotás.¹

¹ Bárczi G. : *A magyar szókincs eredete*. pp 20-22.

A hangutánzó szavak kiindulópontja egy hangutánzó indulatszó (pl.: rop!, cupp!, fütty!), mely a nyelv rendszerébe beilleszkedve képzőket, ragokat vesz fel. Alakjukat tekintve is számos változatuk lehet. A hangfestő szavak ezzel szemben képzővel együtt keletkeznek, azonban nekik is több alakváltozatuk lehet.²

A magyar nyelvben a hangutánzók száma, míg a japán nyelvben a hangfestők száma több. Ennek oka a japánok viselkedésében rejlik, miszerint próbálják a másik ember megnyilvánulásait a lehető leghűbb módon visszaadni, és a másikat precízen ábrázolni. A japán onomatopoeiák zárt rendszert alkotnak, ezt írásmódjuk is erősíti.³

2. Történeti áttekintés és az onomatopoezis rövid története

A magyar hangutánzó szavak egy része már a finnugor korban, azaz a magyarság őstörténeti korában megtalálhatóak. Másik részük azonban csak a XII. századtól datálható. Ez a miatt van, mert a hangutánzó szavak bár a mindennapi élet szerves részei voltak, mégsem tartották őket kellően kifinomultnak; ellenkezőleg, túl népiesnek hatottak, így nem illettek bele a kódexek ünnepélyes stílusába. A XVI. századtól aztán számuk gyors növekedésnek indult, majd ez tovább fokozódott a XVII-XVIII. században. Jócskán találunk a magyar nyelvben olyan hangutánzókat is, melyek csak a XIX. században fordulnak elő először.⁴

A hangfestő szavak szintén jelen voltak már a magyarság finnugor korában, de a XVI. század előtt nincs rájuk sok példánk.

A hangutánzó szavak Gombocz szerint kevésbé köz magyar jellegűek. Bárczi szerint azonban ez az állítás nem állja meg a helyét, mert sok olyan szavunk van, mely az ország egész területén elterjedt. A hangutánzók nagy tömegben keletkeznek, spontán módon, de rövid életűek. Emiatt sok elpusztul, mielőtt még igazán széles körben elterjedhetett volna. A hangfestő szavak ezzel szemben jóval kevesebben vannak, mint a hangutánzó szavak. Jelentékeny részük kis területen él, de rövid életűek, és sokuk csak egyéni vagy családi használatra van.⁵

² Bárczi G.: *A magyar szókincs eredete*. pp. 25.

³ Székács A.: *Japán és magyar hangutánzó, hangfestő szavak összehasonlító vizsgálata*. pp 10-11.

⁴ Bárczi G., Benkő L., Berrár J. : *A magyar nyelv története*. pp 113., 250-254.

Gombocz Z.: *Hangutánzás és nyelvtörténet*. pp. 385-391.

⁵ Bárczi G. , Benkő L., Berrár J.: *A magyar nyelv története*. pp 113., 250-254.

Bárczi G.: *A magyar szókincs eredete*. pp. 22-25.

A japán nyelvben a Nara korszakból (VIII. század) maradtak fenn belső keletkezésű szavak, bár jelentésük többnyire megváltozott. pl.: *szavaszava* (さわさわ), ami a mai *zavazava* (ざわざわ) Olyan szavak is vannak, melyek ma is azonos értelemmel bírnak, mint például a *parapara* (ぱらぱら). Az onomatopoeiák száma a Nara kortól kezdve folyamatosan nő, azonban jelentős mértékű a szópusztulás is, csak úgy, mint a magyarban. Ezen kívül vannak a japánban is olyan szavak, melyek csak az egy területen élők között ismert és/vagy alkalmazott, azaz tájnyelvi jellegzetesség. Japánban is folyamatosan keletkeznek onomatopoeiák, elsősorban a mangáknak és anime-knek köszönhetően, melyek széles teret engednek a kreatív szóképzésnek, akár új szavak alkotásával, akár a már meglévők újabb alakváltozatainak létrehozásával.⁶

Az onomatopoeízis az etimológiának az egyik legkevésbé vizsgált területe, éppen ezért számos kiaknázatlan lehetőséget rejt magában. Már a XIX. században, a Czuczor-Fogarasi- féle szótár megjelenése után megkezdődött az onomatopoetikus szavak vizsgálata. Azonban a XX. századra szinte teljesen elfelejtették. Ez azért történt, mert a számos alakváltozat miatt nem lehetett alkalmazni a hangtörvényeket, az egymástól független keletkezés lehetősége pedig megnehezítette az alapnyelvi rekonstrukció, a jövevényszó vizsgálat, nyelvföldrajz szabad alkalmazhatóságát.⁷

III. A japán onomatopoeiák

1. A japán hangutánzó és hangfestő szavak morfológiája

Ahhoz, hogy megértsük a japán onomatopoeiákat, elengedhetetlen, hogy alapszinten tisztában legyünk a hangszimbolikával, ezért először ezt vizsgálom meg.

A) Magánhangzó szimbolika a japán nyelvben

A japán nyelvben 5 magánhangzó (a,i,u,e,o) van, s ezek más-más szimbolikus jelentéssel bírnak. Az „i” hang mindig valami kisméretű vagy gyors dologra utal. Az „a”, „u”, „o” valami nagyméretű vagy lassú dologra vonatkozik, míg az „e” hangot csak ritkán használják

⁶ Székács A.: *Nyelvi kreativitás és az onomatopoeiák*. pp. 105.

Székács A.: *Japán és magyar hangutánzó, hangfestő szavak összehasonlító vizsgálata*. pp. 9-11.

⁷ Juhász D.: *A magyar onomatopoezis történetéhez*. pp. 174-181.

onomatopoeiákban, és akkor is negatív felhangot kap általa a szó. Ezen kívül az „a” hang egy tiszta hangot utánoz, az „i” magas hangot, míg az „o” mély hangot.

Példák a fenti megállapításokra:

- *csibicsibi* (ちびちび): valami apró dolog
- *kirakira* (きらきら): fénylik (folyamatos fénnyel ragyog)
- *kankan* (かんかん): tiszta hang, mely egy kisméretű tárgy földhöz való sorozatos becsapódását írja le
- *kinkin* (きんきん): magas, fémes hang
- *konkon* (こんこん): mély hang, mely egy apró tárgy földhöz való csapódásakor keletkezik

B) Mássalhangzó szimbolika a japán nyelvben

A japán nyelvben 10 mássalhangzó van, s hasonlóan a magánhangzókhoz, ezek is sajátos és eltérő szimbolikával bírnak. Ezen kívül zöngés mássalhangzók is vannak, melyek a hangszimbolikában általában zöngétlen megfelelőiknek az ellentétes jelentésű párjai. A „k”hang könnyű vagy magas hangot, míg a „g”hang egy nehezebb, tompább, mélyhangú dolgot jelöl, pl.: *kan* (かん), *gan* (がん). Az „sz”hang szintén kis vagy könnyű dologra vonatkozó hangot jelöl, míg a „z”, ill. a „dzs” じ hang nagy, nehéz, vagy piszkos dolgot, mint például a *szaatto* (さあっと) és *zaatto* (ざあっと). A „t” és „cs”hangok a gyorsaság, élesség, könnyűség, apróság fogalomköréhez kapcsolódnak, míg zöngés párjuk - a másik „dzs” ぢ hang és „dz” づ hang - ennek az ellentéte. Pl.: *tonton* (とんとん): könnyű, ismétlődő ütközési hang; *dondon* (どんどん): erőteljes, kemény tárgyak ismétlődő ütközésekor keletkező hang. A „h” hang (és a „fu” hang is), jelentése tiszta, könnyű, csendes, apró. Zöngés párja, a „b” hang tompa, nehéz, nagy, piszkos, míg a „p” hang éles, könnyű, aranyos, élénk. A japán nyelvészetben a „h” hangot *szeion*-nak (清音), azaz zöngétlennek, a „p”hangot *han-dakuon*-nak (半濁音), azaz félig-zöngésnek, míg a „b” hangot *dakuon*-nak (濁音), azaz zöngés hangnak nevezik. Itt jegyezném meg, hogy csak a „h” sornak van félig-zöngés hangja.

C) A japán hangutánzó és hangfestő szavak morfológiája

A japán onomatopoeiák három fő csoportra oszthatók. Ezek a következők:

1. Ismétlődő típusúak (*dzsougo* 疊語)
2. Zöngés és zöngétlen mássalhangzósok (*szeion* 清音, *han-dakuon* 半濁音, *dakuon* 濁音)
3. Szóvégi hang típusúak (*gobion* 語尾音)

1. Ismétlődő típusú onomatopoeiák

A japán nyelvben *dzsougo*-nak nevezzük azokat a szavakat, melyekben valahol hang vagy szótagismétlődés található. Onomatopoeiák esetén jelentés körtől függően kapnak a szavak többletjelentést. Abban az esetben, ha a szó hangot vagy cselekvést, ill. mozgást jelöl, akkor ezek ismétlődő, folyamatos, vagy egymás utáni eseményekre utalnak. Amikor állapotról van szó, akkor azt jelzik, hogy az adott statikus állapot érvényre jutott és beállt.

2. Zöngés és zöngétlen mássalhangzós onomatopoeiák

Ezt a típust a mássalhangzó szimbolikát tárgyaló részben, fentebb fejtettem ki.

3. Szóvégi hang típusú onomatopoeiák

A szóvégi hangot *gobion*-nak nevezzük japánul. A *gobion*-oknak öt típusát különböztetjük meg. Ezek a következők: zár-rés hang típus, ri (り)- típus, n (ん)- típus, hosszú végmagánhangzós típus, és az ún. szótag+ cu (っ)+ szótag+ri/n (り/ん)- típus.

a.) Zár-rés hang típus

Ez a típus a következőkre utal: hirtelen véget érő esemény; hirtelen mozgás, sebesség; az adott állapot kialakulásának időpillanata.

b.) Ri - típus

Mozgást jelölő szó esetén a mozgás egy természetes végkifejletre jut, vagy pedig egy nagy egész mozdulatsornak fogható fel. Állapot esetén ráerősít annak beálltára.

c.) N - típus

Hangutánzó szó esetén azt jelzi, hogy a hang visszhangzik, vagy visszaverődik. Mozgást jelölő szavaknál ez a típus erőteljes, kiáradó fogalmat hordoz magában. Állapotnál hangsúlyozza a létrehozott állapotot.

d.) Hosszú végmagánhangzós típus

Hangutánzó szavaknál elnyújtott, kitartott hangot jelöl. A mozgással kapcsolatos szavak folyamatos mozgásra utalnak, míg az állapotot jelölő szavak kihangsúlyozzák az állapot milyenségét.

e.) Szótag+cu +szótag+ri/n- típus

Hangutánzó szavaknál hangsúlyosabb lesz a szó, mint a többi típusnál. Mozgás és állapot leírása esetén eljutottak a logikusan várható végpontra.⁸

Példák a szóvégi hang típusú onomatopiiák-ra:

Típus	Példák
zár-rés hang típus	<i>fuvatto</i> (ふわっと), <i>patto</i> (ぱっと)
Ri- típus	<i>korori</i> (ころり), <i>pitari</i> (ぴたり)
N- típus	<i>konkon</i> (こんこん), <i>patan</i> (ぱたん)
hosszú végmagánhangzós típus	<i>szúszú</i> (すうすう), <i>fuva</i> (ふわあ)
szótag+cu +szótag+ri/n - típus	<i>pittari</i> (ぴったり), <i>kaccsin</i> (かっちゃん)

2. A japán hangutánzó és hangfestő szavak szófaji áttekintése

Mint már korábban említettem, minden nyelvben vannak hangutánzó és hangfestő szavak, de súlyuk és szerepük az adott nyelvben eltérő. A japán nyelvben a magyarral ellentétben a hangfestő szavak száma több, mint a hangutánzóké. Ennek társadalmi okai vannak, mely a japánok gondolkodásmódjában, viselkedésében gyökerezik. A két nyelvben használatuk is eltér. Míg a magyar nyelvben inkább a beszélt nyelvben fordulnak elő, valamint az irodalmi

⁸ Fukuda H.: *Jazz up your Japanese with onomatopoeia*. pp. 16-29.

írott nyelvben, különösen a költészetben; addig a japán nyelvben használatuk egyaránt jellemző a beszélt és az írott nyelvre egyaránt.⁹

A japán nyelvben az onomatopoeiák nyelvtanilag a következők lehetnek:

1. Szabályos igéket módosító határozó szavak
2. Szuru (する)-vel való összekapcsolás révén képzett igék
3. Melléknévszerű szavak a *da* (だ) szóval összekapcsolva
4. Nominálisok melléknévi minőségben *no* (の) partikulát követően
5. Határozói minőségben *ni* (に) partikulát követően

Példák a fenti kategóriákra:

Típus	Példa
Szabályos igéket módosító határozó szavak	<i>csibicsibi to nomu</i> (ちびちびと飲む)
Szuru (する)-vel való összekapcsolás révén képzett igék	<i>kirikiriszuru</i> (きりきりする)
Melléknévszerű szavak a <i>da</i> (だ) szóval összekapcsolva	<i>hetoheto da</i> (へとへとだ)
Nominálisok melléknévi minőségben <i>no</i> (の) partikulát követően	<i>bujobujo no ohara</i> (ぶよぶよのお腹)
Határozói minőségben <i>ni</i> (に) partikulát követően	<i>curucuru ni naru</i> (つるつるになる)

Az 1. és 2. típushoz kapcsolódhat a *to* (と) partikula, azonban a 2. típus mellett *szuru* (する) helyett *jaru* (やる) szerepelhet, a 3. típusnál pedig elhagyható a *da* (だ) partikula.¹⁰

3. A japán onomatopoeiák írásmódja és szerepük az oktatásban

A japán nyelvben háromféle írást különböztetünk meg: hiragana, katakana, kandzsi írást. A hiragana (IX. század óta) írás karakterei szótagok, képi megjelenésüket tekintve pedig lágy, hajlított írásjelek jellemzik. A katakana (VIII. század óta) írás szintén szótagírás, de a

⁹ Székács A.: *Japán és magyar hangutánzó, hangfestő szavak összehasonlító vizsgálata*. pp. 10-11.

¹⁰ Fukuda H.: *Jazz up your Japanese with onomatopoeia*. pp. 29-31.

hiraganáktól eltérően ezek szögletes karakterek.¹¹ A kandzsi írás a Kínából átvett fogalomírás, mely bizonyos szabályokat betartva, vonalakból építkezik. A japánok ezt a három írást keverten használják a mindennapokban és a tudományos életben egyaránt. A hiraganákkal bármilyen szót le lehet írni, ám a gyerekkorból kilépve - mikor már elsajátították a kandzsi írást - általánosan az jellemző, hogy a csak japán eredetű szavakat írják hiraganával azokban az esetekben, amikor nincs, nem ismert - az író személy számára - az adott szó kandzsi megfelelője, az onomatopoeiáknál, illetve az ún. okuriganáknál, melyek a kandzsis szót követő ragok, toldalékok és egyéb nyelvtani elemek. Néhány kivételtől eltekintve, katakanával a nem kínai, koreai eredetű idegen jövevényszavakat - ide értve a külföldi neveket is - írják le, valamint a biológiai szavakat és esetenként az onomatopoeiákat. Azonban az onomatopoeiák gyakorlatban alkalmazott írásmódja nem konzekvens, a publikáló gyakran maga dönti el, hogy melyik írásmódot alkalmazza.

Székács Anna így fogalmaz: „Az írásmód kiválasztásában a hangzás és a látvány összhangja dönt. Vagyis kialakulhat a hangszimbolika mintájára egyfajta „hang-kép szimbolika”: a kemény hangzású, kattanással, koppanással, csattanással kapcsolatos szavakat a sarkosabb, szögletesebb katakanával, míg a ragacsos, tapadós, nedves kifejezéseket a lágyabb hiraganával írják. Persze ez kontextustól függően változhat, sőt a tipográfia a meghatározott alakú hiraganát és katakanát is formálhatja, torzíthatja: nyújtottabbá, kerekébbé, laposabbá, kisebbé, nagyobbá, stb. téve, ezáltal alkalmazkodva a kifejezendő, megjelenítendő szöveghez.”¹²

Mivel tehát az onomatopoeiák hangalakja és jelentése között kapcsolat van, vagy legalábbis érezhető valamilyen jellegű kapcsolat, így van vagy érezhető valamilyen kapcsolat az írásjegyek és a hangalakok között is. Erre kiváló példák a képregények, azaz a mangák. Ezekben általában katakanával írják az onomatopoeiákat. Előfordulhat olyan is, hogy az írásjegyeket tipográfiaiilag úgy rendezik el, hogy maga az elrendezés is elősegítse a hangulat, a képi világ megteremtését. Például az írásjegyek villámalakba rendeződnek, vagy a zuhogó eső esésének irányába dőlnek.¹³

¹¹ Székács A.: *A japán hangutánzó, hangfestő szavak és a műfordítás*. pp. 259-260.

¹² Székács A.: *A japán hangutánzó, hangfestő szavak és a műfordítás*. pp. 259

¹³ Székács A.: *A japán hangutánzó, hangfestő szavak és a műfordítás*. pp. 260-261.

Érdemes pár szót ejteni arról is, hogy az onomatopoeiák miként jelennek meg a nyelvoktatásban. Fontos bevinni őket az oktatásba, mert a megfelelően alkalmazott onomatopoeiák igazán japánossá és élővé teszik a nyelvhasználatot. De hogyan is lenne érdemes oktatni őket? Erről Székács Anna, a Külkereskedelmi Főiskola egyik neves oktatója írt *Kísérletek a Felsőoktatásban a japán nyelv „eredeti ízének” átadására kifejező szavak oktatásával* c. cikkében. Ő úgy véli, hogy mivel a japán onomatopoeiák fonetikailag és morfológiailag is jól elkülönülő csoportot alkotnak, ezért a legegyszerűbb, ha ezen keresztül próbáljuk megközelíteni őket. Törekvéseit az oktatás során az alábbi három pontban fogalmazza meg:

1. A hallgatók megérezzék a kifejező szavak különleges ízét, ráérezzenek formájukról
2. Illeszkedjenek a tanult nyelvtani anyaghoz
3. Élményszerű feldolgozással rögzüljenek

Mivel az onomatopoeiák gyakran határozószóként szerepelnek a mondaton belül, ezért érdemes ezt a nyelvtan oktatásakor figyelembe venni és beilleszteni abba. Az élményszerű feldolgozásra szituációs játékot javasol.

Figyelemre méltó, hogy kísérleti jelleggel tesztelt japánul tanuló magyarokat és magyarul tanuló japánokat, hogy vajon pusztán a hangalaknak köszönhetően, megjósolható-e az adott szónak a jelentése, vagy legalább a jelentési köre, hangulata. A magyarok is és a japánok is értek el telitalálatokat a kísérlet során. A magyarok is akárcsak a japánok, a „p” „t” „k” hangokat keménynek, az „ny” hangot pedig nyúlósnak érzékelték. A japánok felismerték a légzéssel, levegővel, nevetéssel kapcsolatos szavakat, mert ezek a két nyelvben hasonló hangzásúak. A kemény hangsorokat (p, k, t) is felismerték. Természetesen eltérések is akadtak. A magyarok a „cu” っ hangot tartalmazó っるっる(*curucuru*) szót az érdesség fogalmával társították, pedig az csúszósságot jelent. A japánok a „cs” hangot tartalmazó szavak, és a japán hangkészletből hiányzó hangokat - mint az „ö”hang - tartalmazó szavak esetében tévedtek.¹⁴

Ez a megközelítés a nyelvoktatásban és a fordításban is egyaránt hasznos lehet véleményem szerint. Arra, hogy miként hatott ez rám a fordítás során később térek ki.

¹⁴ Székács A.: *Kísérletek a felsőoktatásban a japán nyelv eredeti ízének átadására kifejező szavak oktatásával*. pp. 336-339.

IV. A hangutánzó-hangfestő szavak és a műfordítás, illetve a fordítás problematikája

Egy nyelv megfelelő átadása, interpretálása a fordító és a tolmács feladata a célközönség számára. Emiatt fontos tisztában lennünk a fordítói tevékenységgel, az ahhoz kapcsolódó kutatási elméletekkel és a lehetséges buktatókkal. Dolgozatomban a fordítás kiemelt szerepet kap, ezért úgy vélem, tapasztalataim megfogalmazásához nagyon fontos számot adnom arról, hogy mi is jellemzi a műfordítást, mi strukturálja a fordítói tevékenységet, mi jellemzi a fordítót munka közben, így adva alapot saját megfigyeléseimnek. A következőkben elsősorban Klaudy Kinga: *Bevezetés a fordításelméletbe* c. könyvét követem.

1. A műfordítás rövid története

A fordítást eleinte csak államférfiak, papok, írók végezték, ám a XX. században ez megváltozott, a fordítás önálló szakmává fejlődött. Mivel a XX. század második felében létrejöttek a fordító-és tolmácsképző intézmények, kialakult az igény a fordítás elméleti oktatására, s ezzel együtt megszületett a fordításelmélet is.

A fordításelmélet definíciója Klaudy Kinga szerint: „A fordításelmélet az alkalmazott nyelvészet egyik ága, amely a fordítás folyamatát, végeredményét és funkcióját vizsgálja a fordítási szituációban résztvevő összes nyelvi és nyelven kívüli tényező figyelembevételével.”¹⁵

A fordítás nyelvi tényezői: forrásnyelv, célnyelv, forrásnyelvi szöveg, célnyelvi szöveg. Nyelven kívüli tényezői: forrásnyelvi adó, célnyelvi vevő, fordító. (A fordító egy személyben forrásnyelvi adó és célnyelvi vevő is.)

A nyelvészeti fordításelméletet három korszakra osztjuk. Első korszakának kezdete, azaz a nyelvészeti fordítástudomány születése Andrej Fjodorov *Vvegyénijje v tyeoriju perevoda* c. művének megjelenése 1953-ban. Utána sorra következtek a fordításelmélet nagy alakjai, úgymint Eugene Nida, Roman Jakobson, I. I. Revzin, V. J. Rozencweig, John Catford, Georges Mounin. A fordításelmélet kutatására nagy hatással volt Chomsky transzformációs generatív nyelvelmélete is. Az első korszak a 70-es évek végéig tartott és az önálló tudománnyá válás jellemezte.

¹⁵ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 18., 153.

Második nagy korszaka az 1980-as évek. Fő jellemzője az interdiszciplinárisizmus. Vagyis a fordítástudomány, mint önálló tudomány, már más társadalomtudományok (pl. szociológia, pszichológia, stb.) eredményeit és módszereit is magába olvasztja.

Harmadik fő korszaka az 1990-es években kezdődött és napjainkban is tart. Fő irányjellemzői az empirikus kutatások, fordítás és tolmácsolás oktatása, nemzetköziesedés, fordítás és kultúra kapcsolatának vizsgálata.¹⁶

2. A fordítás és más tudományterületek kapcsolata

Mint azt korábban említettem, a fordítástudomány más tudományterületeket is segítségül hív, és felhasználja tapasztalataikat. A következőkben ezt a kapcsolatot szeretném kicsit részletesebben megvizsgálni.

A) A fordításelmélet és szociolingvisztika kapcsolata

A fordításnak társadalmi jelentősége van, azaz pragmatikai adaptáció jellemzi, ami azt jelenti, hogy a lefordított műnek alkalmazkodnia kell a célnyelvi olvasó igényeihez. A fontosabb felmerülő problémák közé tartozik a szereplők egyéni beszédstílusának visszaadása, különösen, ha az tájnyelvi vagy rétegnyelvi; alá-fölérendeltségi viszonyok visszaadása; reáliák fordítása. A japán nyelvben az alá-fölérendeltségi viszonyok helyes érzékeltetése igen fontos, mivel a japán társadalomra az erőteljes hierarchikus felfogás jellemző. A reáliák megfelelő átfordítása szintén nagyon fontos, hiszen a japán kultúra merőben eltér a nyugati kultúráktól. A fordító tehát a nyelvi közvetítés mellett kultúrák között és társadalmi rétegek, csoportok között is közvetít. A reáliák fogalmára és fordításukra később térek ki.

B) A fordításelmélet és pszicholingvisztika kapcsolata

A fordító fejében végbemenő folyamatok feltárásához, a fordító személyiségének megismeréséhez nyújt segítséget a pszicholingvisztika és a pszichológia. A pszicholingvisztikán belül azokat az ismereteket használja fel a fordítástudomány, melyek a beszédpercepcióra, az emlékezet működésére, a beszédprodukcióra irányulnak. Percepció alatt nemcsak a beszédészlelést, hanem a beszédmegértést is értik; a produkció pedig egyaránt jelenti az írott szöveg és hangzó szöveg létrehozását.

¹⁶ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 26-30., 103-104.

Milyen különbségek vannak a fordító és az egynyelvű beszélő között a percepció és produkció tekintetében?

- A fordító esetében a percepció és produkció nem egy nyelven zajlik, van egy ún. átkódolási szakasz is.
- A fordítónál a percepció és produkció nem egymás után következik, hanem egymásra csúszhatnak, ezért is olyan fontos a memória szerepe a fordításban
- A fordító a gondolatok megformálásakor a két nyelv különbözőségeiből adódóan két teljesen különböző utat jár be, azaz különböző stratégiákat alkalmaz (a nyelvi formától a gondolattig, s a gondolattól vissza a nyelvi formáig).
- Nem a saját gondolatait írja le a fordító, hanem külső „hozott anyagból” dolgozik. Ez megnehezítheti a fordítást, mert egy a sajáttól eltérő gondolatmenetet magas szinten visszaadni csak úgy lehetséges, ha azt megértjük. Ez azonban annál nehezebb, minél távolabb áll az eredeti szöveg írójának gondolkodás struktúrája a fordítóétól.
- A fordítást ún. közvetett motiváció jellemzi, ami azt jelenti, hogy a fordító nem a saját gondolatatait fogalmazza meg, hanem csupán egy más emberét tolmácsolja. Azonban mivel a fordító is ember, saját véleményét nehéz kikapcsolnia, így az nyomokban a legnagyobb elővigyázatosság mellett is belekerülhet a fordított szövegbe.¹⁷

A fentebb említett pontok rám is igaznak bizonyultak. Valóban van egy átkódolási szakasz, amit én „belehelyezkedésként” érzékelttem. Azonban a legtöbb esetben már olvasás közben különféle gondolatok cikáztak bennem, azaz ahogy befogadtam a szöveget, azzal szinte egy időben már érkeztek is a megfogalmazásaik, vagyis a percepció és produktum nagyon közel állt időben egymáshoz. Eltolódottabb volt abban az esetben, amikor csak felszínes gondolatok kavargtak bennem, és nem bukkant ki közülük egy erőteljes sem. Ekkor kellett igénybe vennem más segítséget is, amit lentebb részletesebben kifejték. Azt is meg kell erősítenem, hogy egyes írók művét megérteni nehezebb, mint másokét, és van, akinek a gondolatmenetét szinte kihívás megfejteni. Természetes az is, hogy mivel a fordítás valahol szubjektív alkotói munka is, ezért a fordító személye belekerül a fordításba, mely megmutatkozik a rám jellemző szórendben, vagy szóválasztásban is. Azonban nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy én nem vagyok professzionális fordító, ezért véleményem szerint az én esetemben ez hangsúlyosabb lehet, mint egy képzett és gyakorlott fordító esetében.

¹⁷ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 31-42.

C) A fordítási folyamatot leíró modellek

A műfordítás kapcsán nem hagyhatjuk ki azt sem, hogy mi zajlik le a fordító fejében, amikor fordít. A legtöbb szakirodalom két fő és egy átmeneti szakaszra osztja az alkotási folyamatot. Az első lépés az analízis szakasza, azaz a forrásnyelvi szöveg elemzése. A második szakasz a szintézis szakasza, azaz a célnyelvi szöveg megalkotása. A kettő közti átmenetet a már említett átváltási szakasz jelenti.

a.) Denotatív (szituatív) modell

A modell alkotói úgy vélik, hogy a bennünket körülvevő valóság minden ember számára közös, tehát a nyelvi kommunikáció alkalmával csak a nyelvi jelek különböznek, a jeltárgyak azonosak. A fordításkor e szerint a modell szerint a fordító visszavezeti a forrásnyelvi jeleket a jeltárgyak - denotátumok - talajára, beazonosítja, hogy a szöveg a valóság mely szituációjának része, majd leírja ezeket a denotátumokat a célnyelv eszközeivel. A fordító a fordítás során felhasználja tehát a világról szerzett tudását és előzetes tapasztalatait is.

b.) Transzformációs modell

E szerint a modell szerint a fordító a forrásnyelvi jeleket nem a valósággal, hanem a célnyelvi jelekkel azonosítja, mert a forrásnyelvi jelek célnyelvi megfelelői már előzetesen a fejében vannak. Ez azt jelenti, hogy közvetlen út vezet a forrásnyelvtől a célnyelvig. A fordító a forrásnyelvi jeleket transzformációk sorozatával visszavezeti a forrásnyelv magmondataira (intralingvális transzformáció), behelyettesíti őket a célnyelv megfelelő magmondataival (interlingvális transzformáció), majd ismételt transzformációk sorozatával eljut a célnyelv felszíni szerkezeteihez (intralingvális transzformáció). A modell problémája az, hogy ez akkor működne, ha minden forrásnyelvi jelnek csak egyetlen célnyelvi megfelelője lenne.

c.) Szemantikai modell

A szemantikai modell a transzformációs modell egyik változata. Ez a modell nagy hangsúlyt fektet az értelemre, vagyis, hogy minden ember el tudja dönteni, hogy az észlelt mondat egy- vagy többjelentésű-e. E szerint az elmélet szerint a fordító szemantikai egységekre, elemi jelentésekre - szémákra - bontja a forrásnyelv szavait. Ezek a szémák kontextustól függően centrálisak vagy perifériásak. Tehát nem lexikai és grammatikai egységeken lép át egyik nyelvből a másikba, hanem szemantikai mélystruktúráján keresztül. Melcsuk és Zsolkovszkij

szerint a fordító először megérti a lefordítandó szöveget, majd kifejezi azt, amit megértett a célnyelven, vagyis a szöveg értelmét adja vissza.¹⁸

D) Saját fordítási technikám lépései

Saját fordításomat végezve önkéntelenül is monitoroztam magam, hogy mit is csinálok és hogyan is tudnám növelni fordítási hatékonyságomat. Feladatom az volt, hogy adott szókészletű japán hangutánzó és hangfestő szavakat fordítsak le magyarra. (Ellenkező irányú fordítást nem végeztem.) Amikor megláttam egy szót, akkor először is, az előző fejezetben leírt hangtörvények alapján megpróbáltam megjósolni, hogy milyen jelentésű lehet a szó, milyen érzéseket kelt bennem, mely fogalmakhoz köthető. Esetemben is voltak olyan szavak, melyeket jól azonosítottam be - például *pjúpjú* (ぴゅ っ ぴゅ っ) és *gorogoro* (ごろ ごろ) -, és voltak olyanok is, ahol a hangtörvények ismerete ellenére tévedtem, például *pakupaku* (ぱく ぱく), *piritto* (ぴり っ と). Meg kell azonban jegyeznem, hogy ha nem lettek volna a témában előzetes ismereteim, akkor tévedéseim jóval nagyobb szórást mutatnának, valamint azt is, hogy csak bizonyos számú szónál alkalmaztam ismereteimet.

Második lépésként szótár segítségével leellenőriztem, hogy jól gondolkodtam-e és leírtam az adott szó pontos megfelelőjét angolul. Azért angolul, mert olyan japán-magyar szótár, mely ilyen témában segítségemre lehetne jelenleg nem áll még rendelkezésre. Harmadik lépésként az angol szó alapján megalkottam saját hipotézisemet, hogy az adott szó lefordítására mely magyar megfelelők lehetnek a legalkalmasabbak. Volt ahol csak egy, lényegre törő változat jutott az eszembe, például *kirakira* (きら きら), *pikapika* (ぴか ぴか), *jújú* (ゅ っ ゅ っ), míg az esetek többségében több szinonima is felmerült bennem, például *honnori* (ほん の り), *punpun* (ぷ ん ぷ ん), *betobeto* (べ と べ と). Ezek mindegyikét lejegyeztem egy külön papírra. Természetesen akadtak olyanok is, melyeknél nem találtam a fordítási folyamat végére se megfelelő magyar alakot. Így ezeknél úgy találtam, hogy akkor tudom hűségesen visszaadni jelentésüket, ha körülírom őket, mintegy definiálva azokat.

Harmadik lépésként egy japán onomatopoeiákat japánul magyarázó szótárat és nyelvi könyvet alkalmaztam. A magyarázatok alapján megpróbáltam magam minél jobban beleképzelni az adott szó jelentésébe, sőt sokszor vizualizáltam is a leírtakat. Segítségül hívtam akusztikus elemeket is a hangutánzó szavak némelyikénél, mint például a *gokugoku* (ご っ ご っ) esetében,

¹⁸ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 71-80.

azaz színészi módon hangosan kimondtam a szavakat, eljátszva a szó különféle hangsúlyozásával, és ez segített a jobb megértésben. Egyes esetekben motorikus segítséget is alkalmaztam, azaz kezemmel vagy egész testemmel imitáltam az adott magyarázatot. Akár a színész, mely mintegy a jobb megértés és előadás-átadás érdekében a tőle telhető lehető legjobb módon igyekszik belehelyezkedni az adott szövegbe, szituációba, én is, mint egy eszközt alkalmaztam a testemet. Ez az eszköz segített abban, hogy olyan esetekben mikor sem a vizualizáció, sem a hangélmény nem segített a magyar megfelelők megtalálásában, a motorikus memóriámra hagyatkozva, mintegy újrateremtettem az adott szituációt, így hozva fel bennem egy-egy emléket a saját életemből, benyomásaimból, amihez már társultak megfelelő magyar hangutánzó vagy hangfestő szavak. Erre volt példa a *tottoto* (とつとつ), vagy az *urouro* (うろうろ).

3. Nyelvi ekvivalencia

Az ekvivalencia a célnyelvi és forrásnyelvi szöveg egyenértékűségét jelenti. Többféle csoportosítása létezik a fogalomnak. Catford formális megfelelésre és szöveg ekvivalensre osztja fel. „A formális megfelelő bármely olyan célnyelvi kategória (egység, osztály, szerkezet, szerkezeti elem), amelyről megállapítható, hogy a lehető legpontosabban ugyanazt a helyet foglalja el a célnyelv rendszerében, mint az adott forrásnyelvi kategória a forrásnyelvben.”¹⁹

„...bármely célnyelvi egység (szöveg vagy szövegrész), amely megállapítottan egyenértékű az adott forrásnyelvi egységgel (szöveggel vagy szövegrésszel).”²⁰

Nida felosztása szerint megkülönböztetünk formális és dinamikus ekvivalenciát. Formális ekvivalenciáról akkor beszélhetünk, ha a fordító a lehető legnagyobb hűséggel szeretné visszaadni a forrásnyelv tartalmát és formáját (grammatikai egységek, szóhasználat, terminusok értelme). A grammatikai egységek esetén ígét igével, főnevet főnévvel helyettesít; megtartja a mondathatárokat; nem változtat a központoszáson, bekezdéseken, stb. Dinamikus ekvivalenciáról akkor beszélhetünk, ha a fordítás a legközelebbi természetes ekvivalense a forrásnyelvi szövegnek. Ekkor három dolgot kell észben tartani: a befogadó nyelvet és

¹⁹ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 87-89.

²⁰ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 89.

kultúrát; az adott szöveg kontextusát; a célnyelvi befogadót. A dinamikusan ekvivalens fordítást azonos hatást keltő, azonos reakciót kiváltó fordításnak is nevezik.

Érdemes még említést tennünk Otto Kade felosztásáról is. Kade négy ekvivalencia típust különböztet meg:

1. Teljes ekvivalencia

Valamelyik forrásnyelvi egységnek állandó megfelelője van a célnyelvben. pl.: terminusok

2. Fakultatív ekvivalencia

Valamelyik forrásnyelvi egységnek több megfelelője van a célnyelvben.

3. Hozzávetőleges ekvivalencia

Valamelyik forrásnyelvi egységnek két célnyelvi megfelelő között oszlik meg a jelentése.

4. Non-ekvivalencia

A forrásnyelvi egységnek nincs célnyelvi megfelelője. pl.: reáliák

A fordítás során alkalmazott egyik technika leírására szolgál Barhudarov felfogása is. E szerint a fordítónak fontossági sorrendet kell felállítania a lefordítandó jelentések között, és el kell tudnia dönteni, hogy mely jelentéseket kell mindenképp lefordítania, és melyeket lehet úgymond „feláldozni”. A szemantikai veszteség tehát elkerülhetetlen, de minimalizálható. A fontossági sorrendnek a legtöbb esetben a következőnek kell lennie: referenciális jelentés (jel és jeltárgy viszonya), pragmatikai jelentés (jelek és használók viszonya), nyelven belüli jelentés (jelek egymáshoz való viszonya).²¹

4. Nyelvi reáliák

A) A reáliákról általánosságban

A reáliák a forrásnyelvi kultúrára sajátosan jellemző jeltárgyak (ételek, italok, ünnepek, ruhák, stb.), amelyeknek a célnyelvben nincs megfelelőjük. A reáliák tehát olyan elemei a nyelvnek,

²¹ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 91-95.

ahol a megértés nehézkes, vagy nem lehetséges egy áthidaló személy közreműködése nélkül. Ez a személy a fordító. Más a fordítási folyamat akkor, ha két nyelvközösség állandó kapcsolatban van egymással (pl.: a magyar és a német volt sokáig), illetve amikor távoli nyelvközösségekről van szó (pl.: magyar és japán).²² A múltban sokáig az volt az általános fordítási gyakorlat, hogy a szöveghűség kedvéért megtartották a reáliákat, de ettől erőltetett lett a fordítás. Ma már nem kell egy az egyben átültetni a reáliákat a célnyelvi szövegre.

A reáliák a kultúrák közötti különbségek hordozói is. Vlahov-Florin még ennél is tovább megy, szerintük a reáliák az őket megalkotó nemzet életét és világnézetét tükrözik. Ez egybe esik azzal az elképzeléssel, hogy a nyelvek különböző módon szemlélik ugyanazt a valóságot, hiszen egyes népek szókincsében jelentős hangsúly eltérések lehetnek, adott fogalmakat többféleképpen, árnyaltabban fejezhetnek ki. Ez fakadhat földrajzi sajátosságokból, éghajlati viszonyokból, mely megnyilvánul az étkezési szokásokban és lakóhelyi jellegzetességekben is. Az egyik leggyakrabban említett példa az eszkimó nyelv hófajtákkal kapcsolatos szógazdagsága.

Reáliának számítanak továbbá az intézménynevek, mértékegységek, hivatalok elnevezései, társadalmi rangok, sőt még a színek eltérő asszociációja is.²³ Gondoljunk csak a fehér szín távol-keleti aspektusára, mely a gyásszal, halállal kapcsolatos, vagy a japánok sajátos színlátására a zöld és kék esetén. A magyar színérzékeléstől eltérően a zöld színt csak a kifejezetten zöldhöz társítják, mint például a fű színe. Ezzel szemben a fák lombja már nem egyértelműen zöld - japánul *midori* (緑) - minden esetben, hanem, mint például a fenyő tűlevél színe esetén (mélyzöld a magyarban), azt már a kék - japánul *ao* (青) - szóval fejezik ki. Ennek földrajzi-történeti okai vannak. Japán hegyes ország, és gyakoriak a fenyvesek is. Ha távolról szemlélünk egy hegyet Japánban, akkor a fényszóródásnak megfelelően a hegy nem „lombzöld” színben tündököl, hanem kék jelleget ölt. Ugyanígy, bizonyos növények nem zöldnek, hanem kéknek hatnak a fény Rayleigh-szórása miatt. Azzal persze a japánok is tisztában vannak, hogy ez a kék, és az ég kéke nem ugyanaz, mégis ugyanazzal a morfológiájú szóval fejezik ki.

Gyakran a reáliákat a fordíthatóság-fordíthatatlanság témakörében említik. Azonban a reáliák nem a fordíthatatlanságot támasztják alá, csupán azt jelzik, hogy fordításukkor nem a

²² Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 34-36., 163.

²³ Tellinger D.: *A kultúra szerepe a fordításban (A fordító kulturális kompetenciája szemszögéből)*. pp. 15-21.

forrásnyelvi alakot kell alapul venni, hanem a célnyelvnek az adott reáliához kapcsolódó ismeretét, viszonyát.²⁴

B) Japán specifikus reáliák

A japán onomatopoeiák kulturspecifikusak. Ezáltal elősegítik a pontos és egyben udvarias kommunikációt a japánok között, a más kultúrájú embereknek pedig segítséget nyújthatnak a japán kultúra és a japánok világszemléletének, felfogásának mélyebb megértésében. A japán nyelv különösen sok onomatopoeiával rendelkezik az étkezéssel, klímával, nedvességgel, felületi érzettel (pl. tapadós, ragacsos, nyúlós, nedves), évszakokra jellemző érzetekkel kapcsolatban. Mindez az eltérő kultúrára és sajátosságokra vezethető vissza.

Pl: *nebaneba* (ねばねば), *nurunuru* (ぬるぬる), *betabeta* (べたべた), *dzsimedzsime* (じめじめ)

A japán kultúra oly sajátos jellege részben földrajzi adottságainak és történelmének köszönhető. Földrajzi szempontból Japán szigetország, ezáltal a tenger rendkívül fontos a japán kultúrában. A tenger közelsége kihatott étkezési kultúrájukra is, és építkezési stílusukra is, tekintettel a gyakori tájfun veszélyre is. Ezekre onomatopoetikus példa a *szu* (す) és *battan* (ばったん) közti különbség. Míg az előbbi a hagyományos japán házak ajtajának - japánul *to* (戸) - behúzását kísérő hang, addig az utóbbi a modern, nyugati stílusú ajtó - japánul *doa* (ドア) - becsapódásának hangja. Étkezésre jó példa a *curucuru* (つるつる) szó, mely szürcsölő hangot jelöl, amit akkor hallatnak, amikor a forró levesből pálcikával kiemelik a tésztát és úgy fogyasztják el. Japán ezen kívül északi-déli hosszanti lefutású sziget, melyen így több éghajlat is megnyilvánul, kezdve a szubtrópusi Okinavától a hideg mérsékelt Hokkaidóig. Ez kihat a növény-és állatvilágra is, valamint az évszakok váltakozására (vagy nem váltakozására), így adva teret az ezzel kapcsolatos rendkívül gazdag szókincs kialakulásának, s köztük az onomatopoeiáknak is. Például: *dzsimedzsime* (じめじめ), *munmun* (むんむん). A klíma különlegessége meghatározza a tárgyi világot is, és természetesen az ehhez kapcsolódó onomatopoeiákat is.

A másik fontos tényező Japán egyedi történelme, mely erősen kapcsolódik szigetország mivoltához. A társadalmi berendezkedésre és gondolkodásra kardinális hatással volt a

²⁴ Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 37.

bezárkózás - *szakoku* (鎖国時代) - időszaka (1635-1854). A japán kultúra e miatt is nagyban eltér az európai kultúrától.

Fontos tényező még a konfuciánus társadalmakra oly jellemző erős alá-fölérendeltség, s ennek következményeként a nagyfokú tiszteletiség és a nemek szóhasználat terén is megnyilvánuló különbözősége. Onomatopoeiák terén a japán nyelv a nevetés kapcsán nem csak az intenzitást, milyenséget fejezi ki, hanem azt is, hogy női, avagy férfinevetésről van szó.

női nevetés: *kuszkuszu* (くすくす), *hohoho* (ほほほ)

férfi nevetés: *geragera* (げらげら), *hahaha* (ははは)²⁵

5. A leggyakoribb fordítási műveletek: explicitáció, implicitáció, aszimmetria hipotézisek

A) Explicitáció

Az explicitációs kutatások abból a tapasztalati tényből indultak ki, hogy a fordított szövegek mindig hosszabbak, mint az eredeti szövegek. De mi is az az explicitáció?

Az explicitáció egy olyan fordítási művelet, amikor a fordító világosabban fejez ki valamit, mint ahogy az a forrásnyelvi szövegben szerepelt. Ez lehet olyasmi, amit az író csak burkoltan, vagy rejtetten fejezett ki, de olyasmi is lehet, amit a célnyelvi olvasó nem ismer, például a nyelvi reáliák. Az explicitáció történhet betoldással, hozzáadással, lábjegyzeti kiegészítéssel. Explicitációval járnak a következő műveletek: lexikai és grammatikai konkretizálás, lexikai és grammatikai betoldás, lexikai és grammatikai felbontás. Az explicitációnak négy fajtáját különböztetjük meg, melyek a következők:

- Kötelező explicitáció

A fordítónak mindenképp el kell végeznie az explicitációt ebben az esetben, mert máskülönben nem kapna helyes célnyelvi mondatot. Ez adódhat a két nyelv morfológiai, szintaktikai vagy szemantikai különbsége miatt. Erre példa az, hogy a

²⁵ Székács A.: *A társadalom, kultúra és az onomatopoeiák kapcsolata a japán nyelvben*. pp. 271-275.

japán nyelvben nincs többes szám jel, így az, hogy egy vagy több dologról van szó, csak a kontextusból derül ki. Magyarra fordítás esetén be kell toldani a megfelelő helyekre a többes szám jelet.

- Fakultatív explicitáció

Fakultatív explicitáció esetén a fordítónak van választási lehetősége. A célnyelvi mondat mindenképpen helyes lesz, azonban lehet, hogy a szöveg egésze idegenszerűnek fog hatni. Lehet szószintű, mondat szintű, vagy szövegszintű az explicitáció. Általános tapasztalat, hogy a fordítók általában mégis elvégzik, a kezdő fordítók azonban nem mindig. Pl.: földrajzi és intézménynevek magyarázata

- Pragmatikai explicitáció

A célnyelvi szöveg olyan kiegészítése, ami a forrásnyelvi és célnyelvi olvasók háttérismereteinek különbségéből adódik. Ennek tipikus példái a nyelvi reáliák. A fordítók ebben az esetben leggyakrabban magyarázó betoldásokat fűznek a szöveghez.

- Fordításspecifikus explicitáció

Olyan explicitációk, amik nem magyarázhatók se nyelvi, se kulturális különbséggel, csak a fordítás természetével. Ennek a kategóriának létjogosultsága vitatott.²⁶

B) Implicitáció

Implicitációnak nevezzük az olyan fordítói műveleteket, melyek kihagyásokkal járnak, vagy az olyan lexikai műveleteket is, mint a szemantikai elszegényesedés, illetve az olyan grammatikai műveleteket, mint az önálló mondategységek főnévi szerkezetűvé való lesüllyesztése. Implicitációval járnak a következő műveletek: lexikai és grammatikai generalizálás, lexikai és grammatikai összevonás, lexikai és grammatikai kihagyás. Explicitációra jóval több példát találunk a szakirodalomban és a gyakorlatban egyaránt, mint implicitációra. Ennek lehetséges oka, az explicitáció látványosabb mivolta, illetve a műveleti

²⁶ Klaudy K.: *Az explicitációs hipotézisről*. pp. 5-22.

aszimmetria. Műveleti aszimmetriának nevezzük azt, amikor az egyik irányba történő explicitáció nem feltétlenül jelent implicitációt a másik irányba.²⁷

C) Aszimmetria hipotézis

Az aszimmetria hipotézis feltételezi, hogy az explicitáció és implicitáció nem szimmetrikus műveletek, mert a fordítók az előbbit részesítik előnyben. De mit nevezünk szimmetrikusnak és mit aszimmetrikusnak a nyelvek és a fordítás esetében?

Szimmetrikusnak nevezzük azokat a műveleteket, melyek mindkét irányba végbemennek. Így a kötelező explicitációk szimmetrikusak, míg a fakultatív explicitációk gyakran aszimmetrikusak. Például a japán jelzős szerkezeteket nem mindig kell felbontani, de a fordítás során általában felbontjuk.

Az aszimmetria hipotézis fontossága abban rejlik, hogy bizonyításával ki lehetne mondani, hogy az explicitáció univerzálé, vagyis olyan általános sajátosság, ami a fordított szövegeket jellemzi, megkülönböztetve őket a nem fordításként létrejött szövegektől. Ez nagy segítség lenne a fordítástudomány számára, mert már régóta kutatott probléma, hogy vajon vannak-e univerzálék a fordított szövegekben.²⁸

6. A szövegtípusok szerepe és fontossága a fordításban

Minden szöveget először meg kell érteni, csak utána lehet lefordítani. Karl Bühler a nyelvnek három funkcióját különbözteti meg: ábrázolás, kifejezés, felhívás. A szövegekben rendszerint mindhárom funkció jelen van, de a hangsúly eltolódik az egyik irányába. Katharina Reiss ez alapján négy fő szövegtípust különböztet meg: tartalomközpontú, formaközpontú, felhívásközpontú, audio-mediális szövegtípus.

Az alábbi táblázat szemlélteti szövegtipológiáját:

nyelvi funkció	ábrázolás	kifejezés	felhívás
nyelvi dimenzió	logikai	esztétikai	dialogikus
szövegtípus	tartalomközpontú	formaközpontú	felhívásközpontú

²⁷ Klaudy K.: *Az implicitációról*. pp. 70-75.

²⁸ Klaudy K.: *Az aszimmetria hipotézis*. pp. 371-378.

A) Tartalomközpontú szöveg és fordítása

A tartalomközpontú szövegekben a nyelv ábrázoló funkciója dominál. Ez azt jelenti, hogy a szöveg az információra irányul, formája pedig kommunikációsan hatékony és tárgyyszerű. Ennél a szövegtípusnál fordításkor a szöveg grammatikáját, szemantikáját, stilisztikáját kell elsősorban szem előtt tartani. Attól függően, hogy kinek szól az adott szöveg, mást kell benne kidomborítani. Ha szakembereknek szól, akkor a tárgy minél pontosabb átadása a lényeges; ha pedig laikusoknak, akkor a stilisztikai szempontokat is ugyanolyan mértékben figyelembe kell venni. Mivel fordításkor a legfontosabb az információ maradéktalan átadása, ezért a megszokványosabb módon kell a cél nyelv szabályaihoz alkalmazkodni, hogy semmi se terelje el az olvasó figyelmét az információról. Tartalomközpontú szövegek a következők: sajtóhírek, kommentárok, riportok, használati utasítások, szabadalmi leírások, üzemi előírások, árulisták, szakkönyvek, szakszövegek, oktatási anyagok, tanulmányok, értekezések, beszámolók, kereskedelmi levelezések, ponyva.²⁹

B) Formaközpontú szöveg és fordítása

A formaközpontú szövegekben nem elsősorban a tartalom fontos, hanem a kifejezőmód. A hangsúly az esztétikumon van, a művészi megfogalmazáson, tehát a grammatikai, szemantikai és stilisztikai szempontok mellett az esztétikai szempontot is figyelembe kell venni. Fordításkor formai analógiát kell megvalósítani. A legfontosabb az, hogy a fordított szöveg ugyanolyan hatást érjen el, mint az eredeti szöveg. Mivel a forma szorosan kapcsolódik a forrásnyelvhez, ezért nem lehet egy az egyben átültetni a szöveget a cél nyelvre, hanem bele kell helyezkedni a cél nyelvi formába, és ez alapján megírni a szöveget azon a cél nyelvi formán, amiről úgy gondoljuk, hogy azonos hatást vált ki a cél nyelvi közönségből, mint a forrásnyelvből. Egy szójáték esetén a tartalomközpontú szövegből ki lehet hagyni, ám formaközpontú szövegnél esztétikai minősége miatt funkcionális megfelelést kell találni, és átültetni a cél nyelvi szövegre. Ha nem lehet ott beletenni a cél nyelvi szövegbe, ahol az eredeti szövegben volt, akkor vagy más hasonló nyelvi alakzattal pótoljuk, vagy a cél nyelvi szöveg egy szójátékra alkalmas helyébe illesztjük. A következő szövegek tartoznak ehhez a típushoz: irodalmi próza (esszé, tárcs, életrajz), költői próza (anekdota, elbeszélés, regény), a költészet minden műfaja, kivéve a szatíra és a gúnydal.

²⁹ Reiss, K.: *Szövegtípológia és fordítás*. pp. 253-263.

C) Felhívásközpontú szöveg és fordítása

A felhívásközpontú szövegekben a tartalom és forma is az olvasóból egy bizonyos fajta reakciót akar kiváltani. Nem csak érzelmi jellegűt, hanem konkrét cselekvést vagy annak beszüntetését. A fordítás során tehát nem a tartalom vagy a forma a legfontosabb, hanem a funkció visszaadása, és hogy ez által ugyanazt a reakciót váltsuk ki a célnyelvi olvasóból, mint a forrásnyelvből. Ennek elérése érdekében mind a tartalomtól, mind a formától eltérhetünk. Felhívásközpontú szövegek a következők: reklámok, hirdetések, misszionáriusi szövegek, propaganda, polémia, demagógia, szatíra, gúnydal.

D) Audio-mediális szöveg és fordítása

Azokat a szövegeket nevezzük audio-mediális szövegeknek, ahol a mondanivaló valamilyen csatornán keresztül jut el a befogadóhoz. Tehát nyelven kívüli technikai hordozókra és nem-nyelvi kifejezésmódra is rá vannak utalva. Fordításkor ezt figyelembe kell venni. A fordító feladata az, hogy a célnyelvi szöveg ugyanolyan hatással legyen a célnyelvi befogadóra, mint az eredeti volt a forrásnyelvi befogadóra. Ez bizonyos esetekben még nagyobb elrugaszkodást jelenthet az eredeti szövegtől, mint a felhívásközpontú szövegek esetén. Audio-mediális szövegek a következők: rádiós és televíziós műfajok, filmfeliratozás, szinkronizálás, minden színpadi mű, forgatókönyvek és drámák iskolai fordításai, szövegkönyvek, minden olyan mű, ami nyelv és zene egységét alkotja (pl.: slágerek, himnuszok, dalok, oratóriumok, stb.).³⁰

7. Szakirodalom alapján tett megfigyeléseim a fordítás során

Fentebb már írtam a fordítási módszerről, melyet követtem. A következőkben megfigyeléseimet szeretném leírni a szakirodalom alapján.

Ahogy a harmadik fejezetben kitértem rá, a legtöbb japán onomatopoeia szófaját tekintve melléknév vagy főnév, mondatban betöltött szerepét tekintve pedig határozószó. Az általam készített szójegyzékben is a legtöbb szó melléknév, vagy olyan szó, ami lehet melléknév is és főnév is. Igék is találhatók közöttük, de ezek jóval kevesebben vannak. Most eltekintenek

³⁰ Reiss, K.: *Szövegtypológia és fordítás* pp. 263-271.

Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. pp. 59-60.

attól, hogy itt is példákat hozzak nyelvészeti felosztásukra. Azt viszont ki kell emelnem, hogy sok onomatopoeiának több jelentése is van, s ezek a jelentések gyakran nagyon is eltérő területről származnak. Ilyen például a *konkon* (こんこん), mely egyaránt jelent rókahangot, kopogó hangot, sűrű pelyhű hóesést, sőt leszidást is .

Következő szempontom a nyelvészeti tulajdonságaikon túlmenően az volt, hogy mennyire fordíthatók le magyarra, és hogy az egyes szövegtípusokban hogyan viselkednek fordításkor. A negyedik fejezetben hosszan tárgyaltam a fordítástechnikákkal kapcsolatos lényegi ismereteket, melyek ismerete véleményem szerint elengedhetetlen, ha fordításra adjuk a fejünket. Ebben a részben tértem ki a különböző szövegfajtákra is, s ennek fényében választottam mind a négy típusból egy-egy olyan szöveget, mely tartalmaz valahol onomatopoeiát. Sajnálatos módon azonban, annak ellenére, hogy a japán nyelv bár valóban bővelkedik onomatopoeiákban, ha kifejezetten ezeket keressük egy adott szövegben, akkor azonnal kitűnik, hogy egyáltalán nem könnyű vállalkozásra adtuk a fejünket. Nehezen és csak lassan találtam rá ezekre a szövegekre. Feltevésem az volt, hogy a tankönyvi szövegekben és az irodalmi prózában lesz a legtöbb hangutánzó és hangfestő szó, kevesebb lesz az audio-mediális szövegekben és a legkevesebb a felhívásközpontú szövegben.

A mellékletben megadott szövegek típusukat tekintve a következők:

- novella (formaközpontú szöveg)
- tankönyvi párbeszéd (tartalomközpontú szöveg)
- reklám (felhívásközpontú szöveg)
- dalszöveg (audio-mediális szöveg)

Várakozásaimnak megfelelően a tankönyvi párbeszéddek tartalmazzák a legtöbb onomatopoeiát. Azonban ez nem meglepő, hiszen ezeknek a szövegeknek elsősorban az oktatás, a tartalom magas szintű átadása a célja, így az lett volna meglepő, ha nem ezt tapasztalom.

A reklámok valóban tartalmazhatnak ilyen szavakat, ám mind az őket tartalmazó reklámok mennyiségében, mind az adott reklámban alkalmazott onomatopoeiák tekintetében is jóval kevesebben vannak. Azt is megfigyeltem, hogy a reklámok csak bizonyos onomatopoeiákat használnak és csak bizonyos jelentéskörből válogatnak. Ezt alá támasztja az, hogy a négy reklámból, amit találtam, kettő-kettő ugyanazt az onomatopoeiát használja. A leggyakrabban használt onomatopoeiák a természethez vagy természethangokhoz, tárgyak minőségéhez

kapcsolódnak, ezen belül is gyakoriak a lágysággal, simasággal, fényességgel, puhasággal, kis mérettel kapcsolatos szavak. Ez érthető is, ha meggondoljuk, hogy a reklámok felhívásközpontú szövegek, azaz pszichológiai céljuk a figyelemfelhívás és egy adott reakció (és tett) kiváltása. Az emberek természetüknél fogva vonzódnak a szép, finom dolgokhoz, és a természet megnyilvánulási formáihoz. A leginkább vonzónak tartott tulajdonságok univerzálisak abban a tekintetben, hogy a szépség, és a fenti világokhoz kötődő minőségek, valamint a természet minden ember számára egyaránt vágyott és áhított tulajdonságok, jelenségek. Az azonban, hogy ezeken belül egy adott csoport hogyan fogalmazza meg ezeket a tulajdonságokat, mit tart szépnek, vagy csodálatraméltónak, az már csoportonként eltérő.

A dalszövegek formai, esztétikai funkcióval is bírnak, így az onomatopoeiák számára kiváló terep lehet, mert morfológiailag és jelentés tartalmukkal is egyfajta érzetet közvetítenek, vagy akár árnyalati többletet adhatnak egy gondolathoz, s végső soron ez a dalszöveg funkciója. Sajnos itt is nehéz volt olyan szöveget találnom, amiben több onomatopoeia is van. Ezt talán az magyarázhatja, hogy ha túl sok ilyen szót teszünk egy ilyen korlátozott méretű szövegbe, akkor az ellaposodik és az onomatopoeiák elvesztik különleges szövegélénkítő szerepüket.

Meglepő volt számomra azonban az, hogy a novellában milyen kevés onomatopoeia található. Az általam vizsgált szövegben jóval kevesebb volt, mint amire számítottam. Magyarázat lehet erre az írók eltérő stílusa és a témaválasztás is. (Gondoljunk csak Arany vagy Kosztolányi eltérő írói stílusára.)

Általában véve, én is, mint a legtöbb fordító törekedtem arra, hogy megtartsam az eredeti szó szófaját, és mondatban betöltött funkcióját, ez azonban nem mindig volt lehetséges. Ezen kívül a szövegekben nekem is végre kellett hajtanom az ún. explicitációt és implicitációt. Egyes szövegeknél figyelembe kellett vennem azt is, hogy a Reiss-féle négyes felosztás alapján hova tartozik, és ennek megfelelően kellett fordítanom őket.

A következőkben a magyar fordításokból kiragadok egy-egy példát és azok alapján elemzem fenti megállapításaimat. (A teljes fordítások megtalálhatóak a mellékletben.)

A) Tankönyvi 1. párbeszéd

„**Kongari** jakete irassaimaszu ne.”

こんがり焼けていらっしゃいますね。

„Milyen szépen leburnultál!”

A japán *kongari* (こんがり) szó egy melléknév, ami azt jelenti, hogy valami szép barnára sül. Szó szerinti fordításban: barnára sült/égett. Magyarul ennek nem lenne értelme, vagy pedig negatív felhangot kaphat egyes esetekben. Ezért, hogy a szépségét kiragadjam ennek a fogalomnak, a szépen magyar határozószót választottam és a leburnul igével kapcsoltam össze.

„*Jakiszugite mada **hirihiri** sicsatte.*”

焼き過ぎてまだひりひりしちゃって。

„Leégtem és még mindig ég.”

Itt megtartottam a *hirihiri* (ひりひり) eredeti jelentését: csípő, égető érzésű.

„*Í deszu ne.*”

いいですね。

„Jó neked, hogy Phuket-ben voltál.”

Explicitáció az *í deszu*-en (いいです), mert máskülönben félreérthető lenne magyarul. (De jó, hogy leégtél.)

„*Ucsi nanka, nacujaszumi mo kekkjoku ie de **gorogoro** siteiru dake. Csikagoro **bukubuku** futotte kicsatte.*”

うちなんか、夏休みも結局家でごろごろしているだけ。近頃ぶくぶく太ってきちゃって。

„Hát, mi végül a nyári szabadidőnkben is otthon tespedtünk. Mostanában kicsit fel is szedtem.”

A *gorogoro* (ごろごろ) melléknév tartalmazza a guruló mozgás képzetét is. Én a tesped ige mellett döntöttem, lemondva egy melléknévvel való kicserélésről, mert bár ebben a szóban nincs benne a gurulás érzete, mégis visszaadja az eredeti *gorogoro* hangulatot. A *bukubuku* (ぶくぶく) szón implicitációt hajtottam végre, mert a magyar „felszedtem” kifejezésben már benne van, hogy emberi hájról van szó. Természetesen, mivel a szöveg oktatójellegű, ezért lábjegyzetben vagy szójegyzetben megadnám a pontos jelentését.

„Dzsogingu kara hadzsimete, **dzsiridzsiri** to kjori vo nobasite itte... **Kocukocu** rensú szureba, dare ni demo dekimaszu jo.”

ジョギングから初めて、じりじりと距離を伸ばして行って・・・こつこつ練習すれば、誰にでもできますよ。

„Kocogással kezdtem, és lassan de biztosan növeltem a távot. Ha kitartóan gyakorol, bárki képes rá.”

A *dzsiridzsiri*-t (じりじり) két szóval helyettesítettem, a *to* (と) partikulát pedig a biztosan szó „an” képzője fejezi ki, mely így melléknévből határozószóvá válik. (biztos→biztosan) A *kocukocu* (こつこつ) melléknévi és határozói szerepét is megőriztem.

„Dóri de **szurarito** site irassaru to omotta va.”

道理ですらりとしていらっしゃると思ったわ。

„Nem csoda, hogy azt gondoltam milyen karcsú vagy.”

Melléknévként hagytam meg.

„Ucsi no ha **zunguri mukkuri** no dzsun nihon gata.”

うちのはずんぐりむっくりの純日本型。

„Ő egy tipikus, köpcös japán.”

A köpcös szó, akárcsak a japán szó, egyszerre tartalmazza, hogy alacsony is és testes is.

„**Gassiri** siteite í dzsa arimaszen no.”

がっしりしていていいじゃありませんの。

„Jó, ha egy férfi markos, nemde?”

Meghagytam melléknévként, de explicitációval betoldottam a férfi szót, hogy kerekesebb magyar mondatot kapjunk.

„Kinai de ha **gusszuri**, hoteru de ha **guttari**, umibe de ha **gorogoro** siteita dake deszu va.”

機内ではぐっすり、ホテルではぐったり、海辺ではごろごろしていただいですわ。

„A repülőúton húzta a lóbőrt, a szállodában valósággal kókadozott, és csak a tengerparton tespedt.”

A *gusszuri* (ぐっすり) melléknevet egy magyar idiómával helyettesítettem, ami szintén mély alvást jelöl. A *guttari* (ぐったり) melléknevet inkább igére cseréltem, mert nem használjuk emberre a kókadt szót.

B) Tankönyvi 2. párbeszéd

Ebben a részben csak azokhoz a részekhez fűzök megjegyzést, ahol fordítási művelet, vagy átalakítás történt, és nem tartottam meg az eredeti szó mondatbeli vagy szófaji jellegét.

„**Tekatekatte** iu hodo de mo nai kedo sza.”

てかてかっというほどでもないけどさ。

„Bár nem valami fényes.”

Itt bár megtartottam a melléknévi jelleget, azonban a „nem fényes” a magyarban kétértelmű lehet. (nincs fénye az adott dolognak, másik jelentése pedig, hogy nem jelentős mértékű, nem jó minőségű) Ezt azért tartottam fontosnak, mert mikor a férj végigsimít ritkás haján, úgy éreztem - s ezt a párbeszéd előrehaladása is alá támasztja -, hogy a férfi úgy gondolja, róla van szó.

„Asza to ban, **szesszeto** cukete **pisapisa** tataku jó ni szuru to **índeszutte**.”

朝と晩、せっせと付けてぴしゃぴしゃたたくようにするといひんですって。

„Azt ígéri, hogy ha rendszeresen reggel és este finom paskoló mozdulatokkal visszük fel, akkor szép lesz a bőrünk.”

Az eredeti szöveg nem tartalmazza, hogy a bőrünk lesz szép, ám ha nem illesztjük be explicitációval, akkor a magyar szöveg megdőccenne, és megnehezítené a megértést.

„Szorja, **mekimeki** to iu vake ni ha ikanai desó kedo. **Dzsivadzsiva** kitékurundzsanai.”

そりゃあ、めきめきというわけにはいかないでしょうけど。じわじわ効いてくるんじゃない。

„Hát nem mondhatom, hogy villámsebességgel. Nem inkább szép fokozatosan?”

A *mekimeki* (めきめき) melléknevet főnévvel helyettesítettem, mert ez visszaadja a gyorsaság képzetét. A *dzsivadzsiva* (じわじわ) melléknév esetén pedig két melléknév együttes használata mellett döntöttem.

„Dzsicu ha ne, mó kaccsattanda. Okjaku szama no ohada ni **pittari** deszutte szussumeraretanda mon.”

実はね、もう買っちゃたんだ。お客様のお肌にぴったりですって進められたんだもん。

„Ajánlották nekem. Azt mondták az eladók, hogy tökéletes lenne a bőrömnek.”

Beillesztettem explicitációval, hogy az eladók javasolták a hölgynek, mivel a magyar nyelv megkívánja ezt az explicitációt - kötelező explicitáció -, vagyis indirekt idézéssel magyarosabbá válik a mondat, míg a japánban az *okjaku szama* (お客様) szó jelöli - ami japánul vendéget jelent -, hogy direkt idézésről van szó. Ezen kívül a magyarosság kedvéért két részre bontottam a japán mondatot. Ez szintén explicitáció.

„**Sittori** **cujacuja** ni natta desó.”

しっとりつやつやになったでしょう。

„Sima és ragyogó lett a bőröm, nem igaz?”

A bőr szó beillesztése itt kötelező explicitáció, mert érthetjük a krémre is a sima és ragyogó jelzőket, és ez vicces félreértés forrása lehet.

„**Szubeszube** no ohada ga kaeru to omoeba jaszui mono jo ne, anata.”

すべすべのお肌が買えると思えば安いものよね、あなた。

„De drágám, ha meggondoljuk, hogy olyan puha bőrünk lehet, mint a baba popsi, akkor igazán olcsó, nem igaz?”

A *szubeszube* (すべすべ) melléknevet idiómára cseréltem, ami rendkívüli puhaságot fejez ki. A *kaeru* (買える) szón (japánul megvásárolhatót jelent) implicitációt hajtottam végre, mert e nélkül is érthető, hogy vásárlásról van szó, másrészt pedig nehézkes lenne belefordítani a mondatba.

C) Dalszöveg

A dalszövegben szereplő első refrénben a *jurajura* (ゆらゆら) szó két különböző mozgás fogalmához kötődik: gomolygás, illetve ringó mozgás. A gomolygó helyett a rezgő szót használok, mert ez egy gyakori szókapcsolat az irodalomban. Akárcsak a japánban, itt is határozói funkciója van a mondatban.

あなたが変わり世界が変わる

Anata ga kavari szekai ga kavaru

夢に届け愛の炎

jume ni todoke ai no honó

ゆらゆら蜃気楼越えて

jurajura sinkiró koete

空には光大地に水を

szora ni hikari daicsi ni mizu vo

その心に強さを

szono kokoro ni cujosza vo

未来へ辿り着く ANGELUS

mirai he tadoricuku ANGELUS

„Változol, s ezzel a világ is változik.

Az álmaidba küldött szerelemláng,

mint rezgő délibáb tovaillan,

az égen fényt, a földön vizet,

szívedben erőt fakaszt majd,

ez a jövő felé igyekvő angyal.”

A második refrénben is határozói funkciót tölt be az onomatopoeia mind a japánban, mind a magyarban.

一秒ごとに世界を変える

刻み出した愛の鼓動

じりじり燃え上がる願い

海より深い見果てぬ夢を

追い求める強さが

闇を照らしてゆく ANGELUS

Icsibjó goto ni szekai vo kaeru

kizami dasita ai no kodó

dzsiridzsiri *moeagaru negai*

umi jori fukai mihatenu jume vo

oimotomeru cujosza ga

jami vo terasitejuku ANGELUS

„Egy pillanat alatt megváltoztatod a világot.

A nagy küzdelmek árán nyert szerelem dobbanása,

a perzselő kívánság oly erő,

mi egyre csak képtelen, tenger nagy álmokat űz,

egy angyal, ki eloszlatja majd a sötétséget.”

Ahogy láthatjuk, az onomatopoeiák hozzájárulnak a lírai hangvételhez is.

D) Reklámok

A citromos sütemény esetében a pehelykönnyű melléknevet választottam, mert a magyar közönségre a könnyű vagy omlós, puha jelzők hatnak hasonlóan, mint a japánokra a *fuwafuwa* (ふわふわ), azaz a pihe-puha szó.

A szendvicskészítő esetében szintén a *fuwafuwa* kifejezést használják, ami a kenyér puhaságára utal. Bár a magyarok is szeretik, ha a kenyér belseje puha, mégis inkább a friss és ropogós jelzőket részesítjük előnyben egy kenyérnél. Ha pedig egy eszközről van szó, akkor ott a praktikusságot és gyorsaságot preferáljuk.

A japán *szaraszara* (さらさら) - susog, suhog, ropog, zörög - szó nyári vonatkozásban használható elsősorban. Nyári hangulatot áraszt, mert a szél susogását idézi a tengerpart fövenyén, és a tengervíz-szél-homok hármására emlékezteti a japánokat. A jégkása is a nyarat jelenti a japánok számára, gondoljunk csak a magyar strandokra. Azonban véleményem szerint a magyarok inkább a jég hideg kristályaival azonosítják, az asszociáció így a jég-tél vonalon mozog elsősorban. A téli hangulatot pedig a csikorgó szó adja vissza a legjobban. Szerkezetileg tehát teljesen át kellett fogalmaznom a reklámok szövegét, mert felhívásközpontú szövegekként a fordítás elsődleges funkciója, hogy a célnyelvi olvasóból a forrásnyelvi olvasóval azonos reakciót váltson ki, és ugyanarra a viselkedésre sarkallja.

A fordítások megtekinthetők a mellékletben.

E) Novella

Formaközpontú szöveggént Aszada Dzsiró (浅田次郎) *Szerelmes levél* (ラブ・レター) című novellájának egy részletét választottam. Az általam választott rész ugyan nem bővelkedik onomatopoeiákban (explicitációkban viszont annál inkább), de célom nem is az volt, hogy ezen a szövegen keresztül mutassam be a japán hangutánzó, hangfestő szavakat. Ezt a szöveget a teljesség kedvéért választottam, fordításaim érdemi részét pedig speciális japán szótárak és gyűjtemények alapján végeztem.

A mellékletben található fordítás bemutatja a formaközpontú szövegek fordítását, melyekben a tartalom mellett rendkívül fontos a műre jellemző forma, esztétikai világ visszaadása. Mivel ez a novella a japán alvilágban játszódik, erősen érezhető rajta az argó, a bárdolatlan beszédstílus és a néminemű enyhe szleng is. Talán ez az oka, hogy a vizsgált szövegrész nem tartalmaz sok onomatopoeiát.

Két példa a novellarészletben található onomatopoeiákra:

„*Mabui desó. Okuri ni itta toki, dzsibun, tonari ni szuvattete **dokidoki** sita mon ne.*”

マブイでしょう。送りに行ったとき、自分、隣に座っててドキドキしたもんね。
„Szép, nem? Amikor elkísértem őket és mellette ültem, az én szívem is hevesen dobogott.”

A *dokidoki* (ドキドキ, katakanával ドキドキ) melléknév a szívdobogás hangját utánozza, a *dokidoki szuru* (ドキドキする, katakanával ドキドキする) pedig már ige, azaz dobog, dobban.

A másik példa a *mecsakucsa* (めちゃくちゃ) melléknév, ami azt jelenti, hogy rendetlen, rendezetlen, ám a magyar fordítás nem adja vissza a szó erős degradatív, negatív aspektusát, amennyiben azt egy személyre mondják. A szövegben Kan Pai Ran, a szerelmes levelet író nő mondatszerkezeteire, s így mondatalkotási készségére mondja ezt a két beszélgető japán férfi.

„*Bunsó ha **mecsakucsa** da kedo.*”

文章はめちゃくちゃだけど。

„A mondatai viszont elég zavarosak.”

V. Összegzés

Dolgozatomban a magyar és japán onomatopoeiákkal foglalkoztam, megvizsgálva morfológiai és szófaji sajátosságait, valamint a fordításukkal kapcsolatos nehézségeket, és a fordítás során felmerülő egyéb fontos szempontokat.

Az onomatopoeiák, azaz a hangutánzó és hangfestő szavak minden nyelvben megtalálhatóak, de számuk minden nyelvben eltér, csakúgy, mint használatuk gyakorisága és használatuk módja. A magyar és japán nyelv egyaránt bővelkedik onomatopoeiákban. Azonban a magyar

nyelvben elsősorban inkább csak a beszélt nyelvben használatosak, míg a japán nyelvben beszélt és írott nyelvben egyaránt gyakran előfordulnak. Ezen kívül, míg a magyar nyelvben túlzott használatuk gyerekesnek, vagy népiesnek hathat, addig a japán nyelvben gyakori használatuk kifejezetten stílusosnak számít, és élővé teszik a beszélő mondanivalóját.

Az onomatopoeiák kötődhetnek általános fogalmakhoz is, de nyelvi reáliákhoz is kapcsolódhatnak. A nyelvi reáliák kultur- és nemzet specifikusak, tehát fordításuk gondot okozhat, csakúgy, mint általában véve az onomatopoeiák fordítása. Dolgozatom második felében tehát a fordítással, mint külön technikát igénylő tevékenységgel foglalkoztam.

Megfigyeltem önnön fordítási technikámat - „modelletem” - és kísérletet tettem arra vonatkozóan, hogy nekem, mint nem japán anyanyelvűnek, sikerül-e ráéreznem egy-egy onomatopoeia jelentéskörére. Az eredmény hasonló lett, mint a Székács Anna-féle kísérletben, azonban, mivel voltak előzetes ismereteim a témában, kevesebbet tévedtem, mint azok, akiknek egyáltalán nem, vagy csak alig rendelkeztek ilyen irányú ismeretekkel.

Következő lépésként meghatároztam a legfontosabb fordítástechnikai műveleteket, majd a Reiss-féle négyes szövegtipológiai felosztás alapján folytattam vizsgálódásaimat. Négy különböző műfajú szöveget fordítottam le, melyek során tudatosan alkalmaztam a fordítói műveleteket, és megfigyeltem, hogy milyen szerepet játszanak a fordítás folyamatában a különféle szövegtípusok. E mellett figyeltem arra is, hogy az az egyes szövegtípusokban hogyan fordítom le az onomatopoeiákat a fenti ismereteket figyelembe véve.

Összességében elmondható, hogy az onomatopoeiák fordítását a fordítás tudatos volta megkönnyítette, de így is adódtak nehézségek. Minden típusú szöveget más módon kell fordítani, s így máshogy kell megközelíteni az azokban szereplő onomatopoeiákat is. Mérlegelni kell, hogy a célnyelvre átültetve a szöveget az onomatopoeia hozzájárul-e a tartalmi vagy formai többletkez, vagy inkább hátráltatja a célnyelvű olvasó szövegértését. El kell tudni dönteni, hogy megtartjuk-e az adott szót, vagy implicitációt alkalmazunk. Ha megtartjuk, akkor mennyire szöveghűen fordítsuk, alkalmazzunk-e explicitációt, vagy sem. Dalszövegek esetén például kifejezetten hozzájárulnak azok líraiságához.

A fordítás tehát bonyolult, viszontagságos, sokszor embert próbáló feladat. Szabályainak ismerete azonban könnyebbé teszi még az olyan speciális nyelvi csoportok fordításakor is, mint az onomatopoeiák. És mivel a fordítás minden esetben közvetítés két nyelv, és így két

nemzet vagy embercsoport között, érdekessé teszi arra, hogy vizsgálatok tárgyát képezze, legyen szó szöveg- vagy szófordításról.

Végezetül álljon itt egy idézet Paul Ricceur: *A fordítás kihívása és boldogsága* c. művéből, aki ebben a fordítás és a fordítás kultúrák közötti közvetítésének fontosságát hangsúlyozza, valamint az abból fakadó nyereségeket és veszteségeket.

„A fordítás bizonyos mentési munkálattal és bizonyos veszteségbe való belenyugvással történik. Minek a megmentésével? Minek a veszteségével? (...) Az abszolút fordítás gyásza termi a fordítás boldogságát. A fordítás boldogsága nyereség, mivel a nyelvi abszolútum veszteségéhez kapcsolódva elfogadja a távolságot megfelelés és egyenértékűség között, a megfelelés nélküli egyenértékűséget. Ebben rejlik boldogsága. Miközben bevallja és vállalja saját és idegen párosának leküzdhetetlen különállóságát, a fordító jutalmát a fordítási művelet meghaladhatatlan párbeszédszerűségének elismerésétől nyeri el, s ez a fordításvágy világos szemhatára. A fordító feladatát drámaivá avató tornamutatvány ellenére a fordító abban találhatja meg boldogságát, amit nyelvi vendégszeretetnek szeretnék nevezni. (...) Nyelvi vendégszeretettel tehát, melynek esetében annak örömét, hogy a másik nyelvében lakoznánk, az az öröm kárpótolja, hogy saját lakóhelyünkön fogadjuk az idegen szavát.”

Bibliográfia

- Atouda T., Hoshino K.: *Giongo giseigo tsukaikata jiten*. [Tadashii imi to youhou ga sugu wakaruu. Usage guide to Japanese onomatopoeias.] Japan 1995.
- Bárczi G.: *A magyar nyelv életrajza*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1963.
- Bárczi G.: *A magyar szókincs eredete*. Tinta Könyvkiadó, Budapest 2001.
- Bárczi G., Benkő L, Berrár J.: *A magyar nyelv története*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1967.
- Fukuda H.: *Jazz up your Japanese with onomatopoeia*. Tokyo: Kodansha 2003.
- Gombocz Z.: Hangutánzás és nyelvtörténet. *Magyar nyelv* 9. köt. 9. sz. 1913. pp. 385-391.
- Hamano S.: *The sound-symbolic system of Japanese*. University of Florida 1986.
- Inose H.: Translating Japanese onomatopoeia and mimetic words. In: Anthony Pym and Alexander Perekrstenko (ed.): *Translations Research Projects* 1. Intercultural Studies Group, Tarragona 2008.
- Juhász D.: A magyar onomatopoezis történetéhez. *Magyar nyelv* 92. évf. 2. sz. 1996. pp.174-181.
- Klaudy K.: Az aszimmetria hipotézis. In: Bartha M. (szerk.): *A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai*. Székesfehérvár: KJF. 2001. pp. 371-378.
- Klaudy K.: Az explicitációs hipotézisről. In: *Fordítástudomány* 1. évf. 2. sz. 1999. pp. 5-22.
- Klaudy K.: Az implicitációról. In: Navrasics J. és Tóth Sz. (szerk.): *Nyelvészet és interdiszciplinaritás. Köszöntőkönyv Lengyel Zsolt 60. születésnapjára*. Szeged: Generália 2004. pp. 70-75.
- Klaudy K.: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica, Budapest 2011.
- Reiss, K.: Szövegtipológia és fordítás. In: Bart I., Klaudy K. (szerk.): *A fordítás tudománya*. Tankönyvkiadó, Budapest 1986. pp. 253-271.
- Ricceur, P.: A fordítás kihívása és boldogsága. *Filológiai Közöny* 55. évf. 1-2. sz. 2009.
- Shibatani M.: *The languages of Japan*. Cambridge University Press 2006.

- Shigeo H., Yunko H.: *Giongo gitaigo* [Gaikokujin no tame no nihongo reibun mindai siriizu 14] Aratake Shuppan 1989.
- Somodi J.: Kultúrák fordítása. Néhány szóban a japán-magyar fordításról. In: Farkas I. (szerk.) *Ismerjük meg Japánt! Bevezetés a japanisztika alapjaiba*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. pp. 203-217.
- Székács A.: A japán hangutánzó, hangfestő szavak és a műfordítás. In: *Szakmai Füzetek „25 éves a Külkereskedelmi Főiskola” Tanulmánykötetek. Külkereskedelmi Főiskola*, Budapest 1996b. pp. 259-261.
- Székács A.: A társadalom, kultúra és az onomatopoiák kapcsolata a japán nyelvben. In: *A nyelv mint szellemi és gazdasági tőke*. VIII. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Szombathely 1999. pp. 271-275.
- Székács A.: Japán és magyar hangutánzó és hangfestő szavak összehasonlító vizsgálata. In: *Mai magyar japanológia* 3. évf. 1. sz. 1994. pp. 9-11.
- Székács A.: Kísérletek a felsőoktatásban a japán nyelv eredeti ízének átadására kifejező szavak oktatásával. In: *VI. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. Nyíregyháza 1996a. pp. 336-339.
- Székács A.: Nyelvi kreativitás és az onomatopoiák. In: *VII. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Külkereskedelmi Főiskola*, Budapest 1997. pp. 105.
- Tellingier D.: A kultúra szerepe a fordításban (A fordító kulturális kompetenciája szemszögéből). In: *Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Philosophica* 12. évf. 1. sz. 2007. pp. 15-21.
- Tsujimura N.: *An introduction to Japanese linguistics*. Blackwell Publishing 2007.
- Tsujimura N.: *The handbook of Japanese linguistics*. Blackwell Publishers Ltd. 1999.

Mellékletek

1. sz. melléklet:

Japán hangutánzó és hangfestő szavak magyar megfelelői
(saját fordítás alapján)

1. Állathangok

があがあ	gá-gá, gágogás
かあかあ	kár-kár, károgás
ちゅんちゅん	veréb hang
こけこっこ	kukorékolás, kukurikú
ぽっぽ	hurr-hurr (hurrogás: pulyka hang), hurukkolás
ぴよぴよ	pí-pí (kiscsibe csipogás)
わんわん	ugatás
きゃんきゃん	kutya nyüszítés
もうもう	mú-mú (tehén bögés)
こんこん	1. róka hang 2. kopog (kopogó hang) 3. sűrű pelyhekben havazik 4. leszid, letol, dühös lesz
にゃあにゃあ	nyávogás
ちゅうちゅう	cin-cin, cincogás
ぶうぶう	1. rőf-rőf, rőfögés 2. panasz áradat hangja
くんくん	szimatolás
けろけろ	brekk-brekk, brekeke (béka kuruttyolás)
りんりん	egyfajta tücsök hangja (bell-ringing cricket)
じいじい	kabóca hang
ぶんぶん	zümm-zümm (méh), zümmögés (méh)

2. A természetben előforduló hangok és a természeti jelenségeket leíró szavak

うらうら	verőfényes tavaszi napsütés
からっと	napos, száraz idő, de csípős is
からりと	meleg, száraz idő
どんより	1. lóg az eső lába 2. be van borulva (a felhők egészen lentinek látszódnak)
ぽかぽか	napfényes → meleg és napos 1. idő 2. belső érzés
かんかん	1. tűz (tűző napsütés) 2. lángol, tüzel (a dühtől)

	3. tüzel (lázás)
ぴかぴか	ragyog a csillag
きらきら	szikrázó csillagfény
きらり	felgyúl a csillag fénye, vagy egy villanással kialszik, azaz egy pillanatban élesen ragyog
ぽっかり	1. báránnyelhek úsznak az égen 2. üresség, lyuk 3. kiüresedett (érzelemlámpa)
ぱらぱら	1. szitáló eső (permeteszerűen hullik) 2. szór
しとしと	bánatosan csepereg (apró szemű, bánatos hangulatú eső)
ざあざあ	1. zuhog, zuhé 2. ömlik, szakad
ぴゅうぴゅう	magas süvítő hang (szél)
びゅうびゅう	süvítő hang (viharos szél)
ぴかっと	villan (villám)
むんむん	1. fojtott meleg 2. levegőtlenység

3. Tárgyak által kiadott illetve hozzájuk kapcsolódó hangok

かたかた	1. csattog a cipő 2. csattanva le hull egy tárgy
がたがた	csattanás (nekiütődik vminek)
ことこと	kopog
ちゃりん	csörög
かさかさ	1. susog a levél 2. a bőr száraz (smirglis)
がさがさ	1. zörög a bozót 2. susog
きいきい	1. nyikorog 2. csikorog 3. hisztérikus emberi hang
ぎいぎい	1. nyikorog 2. csikorog
ぎしぎし	nyikorog
ごしごし	1. súrolás hangja 2. dörzsölés hangja
みしみし	reccsen, reccsenés
さくさく	vágóeszköz suhogása
ざくざく	vagdos, vagdal
ちょきちょき	olló csattogása
ぐさぐさ	éles tárggyal elvágott állapotban van valami
ぶすっと	1. körömmel belekap valamibe 2. belevág (vastag tárgyba vágóeszközt) pl.: belevágta a fejszét a hátába 3. duzzog

	4. durcás
ぎゅっと	szorosan (megszorít)
ぴりぴり	erősen széttép
びりびり	elszakít
ぱりぱり	roppan, reccsen
ばりばり	elszakít, leszakít
ぼきぼき	recseg, ropog, recseg-ropog
ばったん	csattan (például a nyugati stílusú ajtó)
す	ajtó behúzás, eltolás (hagyományos japán ajtóé)

4. Tárgyak és dolgok mozgását leíró illetve kifejező szavak

ちょろちょろ	csordogálás
ざあっと	nagy mennyiségű, bőséges víz jelzője
たらたら	1. sugárban csorog le 2. <u>patakokban folyik/ömlik</u>
ぼたぼた	csepeg
ばらばら	apró kavicsokként vagy gyöngyökként szóródik
ひらり	könnyedén hullik (könnyű vagy vékony tárgyak esetén)
ひらひら	1. libben 2. lebben 3. lebegve repül
ころり	megfordul, fordul (csak egyszeri fordulást jelent)
ころころ	1. kigurul 2. elgurul 3. csak kerek tárgyakra használható 4. dagi, dagadt, kövér, hízott
ごろごろ	gurul (nehéz tárgyak, testek esetén)
くにあくにあ	1. enyhén elhajlik 2. enyhén elhajolva kanyarodik
ぐにあぐにあ	lágyan, könnyedén elfordul
くねくね	lágyan kanyarog lehet egyfajta kanyargó-hullámzó mozgás is
うねうね	kígyózik
ゆうゆう	ring
ぴしゃぴしゃ	1. pliccs-placcs, fröccsenés hangja 2. paskolás hangja 3. Víz vagy tenyér hozzáérése valami nedveshez vagy laposhoz
はらはら	1. lágyan leereszkedik/finoman lehull/finoman leszáll (virág, levél, vagy hó) 2. leszáll a köd

	3. kicsordul a könny 4. mindenfelé hullik/hull pl.: hajszál, könny, szírom, stb.
--	---

5. Tárgyak és dolgok természetét, anyagát, minőségbeli jellegét leíró szavak

かちかち	nagyon kemény
がちがち	nagyon kemény
こちこち	megkeményedik
ごつごつ	1. a kéz megkérgesedik, kérges 2. rongyos/kopott 3. egyenetlen keménységű 4. érdes, durva tapintású
どっしり	1. rendkívül (erős) 2. masszív
がっしり	1. erős 2. erős kötésű, jó kötésű, markos 3. masszív, robusztus, erőteljes testfelépítésű
ずっしり	igen nehéz, súlyos
ぴんと	erősen kifeszít/kifeszül
やんわり	1. nagyon finom, nagyon finoman 2. nagyon lágy, nagyon lágyan
ちかちか	1. fel-felvillan 2. meg-megcsillan
てらてら	olajosan fénylik
ほんのり	enyhe, finom, könnyed, könnyű illat
ぷんぷん	tömény, markáns, karakteres, erőteljes illat/szag
じくじく	szivárog (nedvesség)
ぬらぬら	nyálkás (sokszor nem állat)
ぬめぬめ	nyálkás (gyakran állat)
ぬるぬる	zsírosan, olajosan ragacsos (egyben nyálkás is)
べとべと	1. ragad 2. ragadós 3. ragacsos
べたべた	1. ragad 2. nedvesen ragadós 3. nedvesen ragacsos
きちんと	1. rendesen 2. megfelelően 3. kellően
めちゃめちゃ、めちゃくちゃ	1. rendetlen 2. össze-vissza, össze-visszaság
くちゃくちゃ	összegyűr, összegyűrődik
ぎりぎり	1. csekély

	2. kevés 3. puszta
ぴったり、ぴたり	1. szorosan 2. pontosan 3. tökéletesen passzol/áll (ruha!)
じめじめ	1. nyirkos felület 2. párás, nedves
ぴりっと	csípős
つるつる	1. csúszós 2. sima 3. nyúlós 4. szürcsölés
こんがり	szép barnára sül
ひりひり	csíp, ég
ぶくぶく	gömbölyded
じわじわ	1. lassan de biztosan 2. szépen lassan, fokozatosan
つやつや	fényes, fénylő

6. Emberi mozgással kapcsolatos szavak

すたすた	1. üget 2. sietős járás
てくてく	baktat (gyorsan!)
とぼとぼ	1. vánszorog 2. cammog
よちよち	totyog (csak gyerek esetén)
すたこら	rohan
のこのこ	1. szégyentelenül cselekvés 2. figyelmetlenül cselekvés
しゃなりしゃなり	1. pózolván megy 2. illegeti magát 3. kecsesen
とつとつ	rögvest/rögtön/azonnal sietve megy valahova
ぴょんぴょん	1. ugra-bugrál 2. ugrándozik
うろうろ	1. lézeng 2. ténfereg 3. lödörög
さっさと	haladéktalanul
さっと	1. azon nyomban feláll valahonnan 2. gyors, gyorsan
すっくと	felpattan (ülőhelyzetből)
ぴたっと	hirtelen megáll abban, amit csinál
ぱったり	figyelmeztető jelek nélkül összeesik/összeomlik
ふっと	1. megtorpan

	2. egyszer csak hirtelen minden ok nélkül
じりじり	lassan de biztosan, folyamatos lassú tendencia

7. Emberek által kiadott hangok és tevékenységek során kiadott hangokkal kapcsolatos szavak

がつつ	1. felfal, fal 2. falánk módon
がりがり	rágcsál (kemény dolgot)
こりこり	1. ropog, ropogtat 2. ropogós 3. megszilárdul, megköt 4. megerősödik
ぱくぱく	csámcsogva fal
ぱくり	falatanként eszik
ごくごく	1. italt ledönt/lehúz 2. glutty-gluty (iszik)
すばすば	cigaretta szív
ふかふか	pöfékel (cigaretta)
もぐもぐ	csámcsog
ちびちび	kortyolgat, kortyonként iszik
ぐうぐう	gyomorkorgás, korog a gyomra
からから	1. szomjazik 2. kiszárad a torka 3. majd szomjan hal
ぼそぼそ	1. motyog 2. fojtott hangon beszél
はあはあ	1. kapkodja a levegőt 2. fuldoklás hangja 3. krákog
ふうふう	fújás hangja (ajakkal képzett)
ごほん	köhögés hangja
がやがや	érthetetlen emberi morajlás, morajlik
がんがん	egyre csak hajtogat valamit (panaszkodáskor→zokszó)
ひそひそ	suttogás
わいわい	zajong (a tömeg)
べらべら	fecseg
ぺらぺら	flyékonyan beszél
はっきり	1. tisztán (beszél) 2. élénken 3. élesen
げらげら	férfinevetés

くすくす	női nevetés
ほほほ	Ha-ha. (női)
ははは	Ha-ha. (férfi)
くすっと	kuncog egyet
くつつ	fojtott nevetés
にこにこ	(szélesen) mosolyog
にたにた	hátborzongató nevetés
にやにや	1. somolyog 2. vigyorog
ぺこぺこ	farkaséhes
ぶつぶつ	1. motyogás 2. panaszkodik
ぼろぼろ	hull a könnye, mint a záporosó (sorozatosan hullnak a könnyecseppek); pereg a könnye
うとうと	szundikál, szunyókál
ぐっすり	mély alvás, mélyen alszik, húzza a lóbőrt

8. Érzelmek, érzések, hangulatok leírására szolgáló szavak

あっさり	1. nem kitartó 2. állhatatlan 3. egyszerű
さっぱり	olyan ember, aki nem rágódik dolgokon, aki nem agonizál
さらりと	közömbös
のんびり	nyugodt, laza
はきはき	tiszta
いそいそ	vidám, emelkedett hangulatú
うきうき	1. vidám 2. derült
すかっと	megkönnyebbült
ほくほく	1. el van ragadtatva 2. nagyon vidám
わくわく	1. felvillanyozott 2. izgatott
しんみりと	csendben
しんみりした	megható
しんみりする	elszomorodik, elkomorul
ほっと	1. megkönnyebbül 2. mély (pl. mély levegőt vesz)
ぞくぞく	1. izgatott 2. beleborzong valamibe az örömtől vagy az izgalomtól
うっかり	óvatlan, figyelmetlen
ぼんやり	szórakozott, figyelmetlen
うんざり	belefárad, belefásul, beleun

がっくり	letör, lelombozódik
しょんぼり	1. le van törve, mint a bili füle 2. letört, lelombozott
あたふた	1. siet, sietve 2. kapkod, kapkodva
おずおず	tétovázva, habozva
おろおろ	kiborul (érzelmileg feldúlt)
おたおた	ideges zavarban van
おちおち	nyugodt DE! negatív igét vonz, így a jelentése nyugtalanra is módosulhat
いじいじ	1. gátlásos, gátlásokkal teli 2. feszens
かりかり	ideges
くよくよ	tépelődni valamin, aggódni/rágódni valamin
いらいら	idegesítő, nyugtalan
ねちねち	1. rágja a fülét 2. gyötör, kínoz
むかむか	1. hányingere van 2. hánynia kell valamitől (átvitt értelemben is)
げんなり	utálkozó, utál valamit
はっと	megdöbbsentő
うろちょろ	nyugtalanul mozgolódik, fecereg
こそこそ	titokban, lopva
こっそり	titokban, lopva, rejtetten
こつこつ	1. szorgosan, szorgalmasan 2. kitartóan
せっせと	keményen, szorgalmasan
のろのろ	1. nagyon lassú 2. lassúskodik
まごまご	1. felesleges köröket fut 2. felesleges dolgot művel
ぼつぼつ	1. lassacskán 2. apránként
めきめき	1. figyelemre méltó, figyelemre méltóan 2. rendkívüli
ぐんぐん	gyorsan, sebesen
ぐったり	1. kókadt (növény is) 2. elpilledt
しっとり	1. nedvesség 2. puha (arc) 3. nyugalmas, csendes (hely, ember) 4. kecses, nyugodt és kedves természetű (nő)
はらはらする	izgul, aggódik

9. Fizikai megjelenést leíró szavak

なよなよ	gyenge fizikumú/testfelépítésű
すんなり	1. szép szál 2. szép egyenes
へなへな	erőtlen
ぴちぴち	1. duzzad az energiától/erőtől 2. tele van életerővel
すらりと	karcsú
ずんぐりむっくり	köpcös
すべすべ	1. puha, mint a baba popsi 2. sima

2. sz. melléklet:

Fukuda H. : *Jazz up your Japanese with onomatopoeia* c. könyvének 76-77. oldalán található párbeszéd fordítása

Az edzőterem

Jamato: - Milyen szépen leburnultál. A tengernél voltál?

Vakabajasi: - Igen, Phuket-ben voltam. Leégtem és még mindig ég sajnos.”

Jamato: - Jó neked, hogy Phuket-ben voltál. A férjeddal együtt voltatok?”

Vakabajasi: - Hát igen.

Jamato: - De irigyellek. Hát, mi végül a nyári szabadidőnkben is otthon tespedtünk. Mostanában kicsit fel is szedtem. De akárhogy is, te majd kicsattansz.

Vakabajasi: - Mert triatlonozom.

Jamato: - Hogy? Azt az erőt próbáló versenyt? Lenyűgöző!

Vakabajasi: - Nem az. Kocogással kezdtem és lassan, de biztosan növeltem a távot. Ha kitartóan gyakorol, bárki képes rá.

Jamato: - Phuket-ben is edzettél?

Vakabajasi: - Természetesen.

Jamato: - Nem csoda, hogy azt gondoltam milyen karcsú vagy. Bizonyára a férjed is az.

Vakabajasi: - Nem. Ő egy tipikus, köpcös japán. Diákként a szumó csapatban volt.

Jamato: - Jó, ha egy férfi markos, nemde? Gondolom, elkísér az edzéseidre is.

Vakabajasi: - Na persze. A repülőúton húzta a lóbőrt, a szállodában valósággal kókadozott, és csak a tengerparton tespedt.

3. sz. melléklet:

Fukuda H. : *Jazz up your Japanese with onomatopoeia* c. könyvének 152-153. oldalán található párbeszéd fordítása

A dolgok elsimítása

Kjóko: - Drágám, szerinted, nem lett mostanában simább?

Takasi: - Hát ez meg hirtelen honnan jött? – és önkéntelenül is megérintette mostanában már ritkuló haját.

Kjóko: - Bár annyira azért nem fényes.

Takasi: - Ez nem vicces. Ez nem igaz.

Kjóko: - Talán. Lényeges, hogy mihamarabb elkezdjük a kezelést. Nemrégiben kijött egy jó termék. De egy kicsit drága. A szomszéd is azt használja.

Takasi: - Hmm.

Kjóko: - Azt ígéri, hogy ha rendszeresen reggel és este finoman paskoló mozdulatokkal visszük fel, akkor szép lesz a bőrünk.

Takasi: - Vajon mennyi idő alatt hat?

Kjóko: - Hát nem mondhatom, hogy villámsebességgel. Nem inkább szép fokozatosan?

Takasi: - Mennyire drága?

Kjóko: - Hehe. Igazság szerint már vettem is. Ajánlották nekem. Azt mondták az eladók, hogy tökéletes lenne a bőrömnek.

Takasi: - Mégis mi az?

Kjóko: - Hát arckrém! Sima és ragyogó lett a bőröm, nem igaz?

Takasi: - No, no! Mennyibe került?

Kjóko: - 20.000 jen. De drágám, ha meggondoljuk, hogy olyan puha bőrünk lehet, mint a baba popsi, akkor igazán olcsó, nem igaz?

4. sz. melléklet:

Shimatani Hitomi Angelus c. dalának japán nyelvű szövege, átírata és fordítása

島谷ひとみ：アンジェラス

誰かのため流す涙
入りのように頬に伝う
それを「弱さ」と隠さないで
「優しさ」と受け入れて
呼吸さえも忘れさせる
瞳の中に見つけた空
太陽だけが輝いてる何を探し続ける？

鏡を見つめ誓ったあの日
あなたにはきっと見えてた
自分の背中にも翼があると

あなたが変わり世界が変わる
夢に届け愛の炎
ゆらゆら唇気楼越えて
空には光大地に水を
その心に強さを
未来へ辿り着く ANGELUS

望みがもし叶うのなら風になること選ぶでしょう
迷いを捨てたあなたの羽私の風を掴む

高鳴る胸と恐れる気持ち
痛みが混ざり逢う過去を
振り切れたらそこに原色の虹

一秒ごとに世界を変える
刻み出した愛の鼓動
じりじり燃え上がる願い
海より深い見果てぬ夢を
追い求める強さが
闇を照らしてゆく ANGELUS

「走り続けるなら、飛び立てるはず・・・」

あなたが変わり世界が変わる
夢に届け愛の炎
ゆらゆら蜃気楼越えて
空には光大地に水を
その心に強さを
未来へ辿り着く ANGELUS
情熱の欠片を手にして

Simatani Hitomi: Angelus

*Dareka no tame nagaszu namida
irino jóni hó ni cutau
szore vo "jovasz" to kakuszanaide
"jaszaszisa" to ukeirete
kokjú szae mo vaszure szaszeru
hitomi no naka ni micuketa szora
taijó dake ga kagajaiteru nani vo szagasi cudzukeru?*

*kagami vo micume csikatta ano hi
anata ni ha kitto mieteta
dzsibun no szenaka ni mo cubasza ga aru to*

*anata ga kavari szekai ga kavaru
jume ni todoke ai no honó
jurajura sinkiró koete
szora ni ha hikari daicsi ni mizu vo
szono kokoro ni cujosza vo
mirai he tadoricuku ANGELUS*

*nozomi ga mosi kanau no nara kaze ni naru koto erabu desó
majoi vo szuteta anata no hane vatasi no kaze vo cukamu*

*takanaru mune to oszoreru kimocsi
itami ga mazari au kako vo
furikiretara szoko ni gensoku no nidzsi*

*icsibjó goto ni szekai vo kaeru
kizami dasita ai no kodó
dzsiridzsiri moeagaru negai
umi jori fukai mihatenu jume vo
oimotomeru cujosza ga
jami vo terasitejuku ANGELUS*

"hasiri cudzukeru nara, tobitateru hadzu..."

*anata ga kavari szekai ga kavaru
jume ni todoke ai no honó
jurajura sinkiró koete
szora ni ha hikari daicsi ni mizu vo
szono kokoro ni cujosza vo
mirai he tadoricuku ANGELUS*

dzsónecu no kakera vo te ni site

Simatani Hitomi: Angelus

Patakokban folynak arcomra valakiért a könnyek.

Ne rejtse el ezt a „gyöngeséget”, inkább fogadd el emberi „gyöngédségnek”!

Levegőt is elfelejtetek venni a Mennytől, mit szemedben leltem fel,
a Nap ragyog csak, mégis mit keresek még?

Minden bizonnyal te is észrevetted azt a napot,
mikor a tükörbe nézve fogadalmat tettem, hogy
az én hátamból is szárnyak nőnek majd.

Változol, s ezzel a világ is változik.

Az álmaidba küldött szerelemláng,
mint rezgő délibáb tovaillan,
az égen fényt, a földön vizet,
szívedben erőt fakaszt majd,
ez a jövő felé igyekvő angyal.

Ha vágyam beteljesül, tán úgy döntök, szellé leszek,
s belekapok kétségektől szabadult szárnyaidba.

Zakatóló, heves szívdobogás, a félelem érzete,
ha le tudnám rázni a fájdalmas múlt láncait,
a helyén hét színvirág szivárvány nyílna.

Egy pillanat alatt megváltoztatod a világot.
A nagy küzdelmek árán nyert szerelem dobbanása,
a perzselő kívánság oly erő,
mi egyre csak képtelen, tenger nagy álmokat úz,
egy angyal, ki eloszlatja majd a sötétséget.

„Ha tovább futok, bizton el is repülök!”

Változol, s ezzel a világ is változik.
Az álmaidba küldött szerelemláng,
mint rezgő délibáb tovaillan,
az égen fényt, a földön vizet,
szívedben erőt fakaszt majd,
ez a jövő felé igyekvő angyal.

Vedd kezédbe a szenvedély szikráit!

5. sz. melléklet:

ふわふわケーキ

クリームレモン味

fuwafuva keeki

kurímuremon adzsi

Pehelykönnyű sütemény

(krémcitrom ízű)

6. sz. melléklet:

ふわふわサンドイッチメーカー
fuwafuwa szandoiccsi meekaa

Pillanatok alatt frissen, finomat!

7. sz. melléklet:

ベタな夏より、サラサラサマー
betana nacu jori, szaraszara szamaa

Egy nyár, ami a legjobb nyári élménynél is nyáriasabb

8. sz. melléklet:

さらさらかき氷

雪細工

いちご味

szaraszara kaki góri

juki szaiku

icsigo adzsi

Csikorgó jégkása

hó készítmény

(eper ízű)